

Stanje i tendencije u bankovnom sustavu RH

Obućina, Željko

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:633107>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-09**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Željko Obućina

STANJE I TENDENCIJE U BANKOVNOM SUSTAVU RH

ZAVRŠNI RAD

**Veleučilište u Karlovcu
Poslovni odjel
Specijalistički diplomski stručni studij
Poslovno upravljanje**

Kolegij: Poslovne financije

Mentor: Mr. sc. Željko Martišković

Karlovac, siječanj 2017.

ZAHVALA

Ovim putem želio bih se zahvaliti kolegama i nastavnicima sa Veleučilišta, a prije svega prof. dr .sc. Branku Wasserbaueru, mr. sc. Ivani Varičak i mr. sc. Željku Martiškoviću na strpljenju i ljudskosti te uloženom trudu u prenošenju novih znanja. Nadam se da ne zamjeraju što sam među prvima upisao a zadnji diplomirao u prvoj generaciji Diplomskog stručnog studija poslovnog upravljanja, no netko mora i zatvoriti "vrata" tog jednog lijepog razdoblja života.

SAŽETAK

Cilj ovog završnog rada je prikaz i analiza stanja i problema u funkcioniranju bankarskog sustava počevši od samostalnosti RH i prvih privatizacija 90 – tih, do razdoblja kada je bankarski sustav dostigao svoju punu "zrelost" i profunkcionirao na tržišnim načelima pa sve do prvih naznaka gospodarske krize, poteškoća u monetarnom sustavu i teškoća u bankarskom poslovanju počevši od 2008 godine kada se svjetska gospodarska i monetarna kriza u značajnoj mjeri odrazila kako na gospodarstvo RH, tako i na njen cjelokupni monetarni i bankarski sustav.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1 Predmet i cilj rada.....	1
1.2 Izvori podataka i metode istraživanja.....	1
1.3 Sadržaj i struktura rada	1
2. BANKARSKO POSLOVANJE I ULOGA BANAKA	2
2.1 Vrste banaka	3
2.2 Načela poslovanja banaka	5
2.2.1 Konflikt načela	11
3. BANKARSKI SUSTAV U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	13
3.1 Bankarstvo u Hrvatskoj do osamostaljenja	14
3.2 Naslijeđeni problemi u funkcioniranju banaka.....	15
3.2.1 Linearna sanacija.....	16
3.2.2 Sanacija velikih banaka u državnom vlasništvu.....	18
4. PRIVATIZACIJA BANAKA	19
4.1 Najveće banke u Republici Hrvatskoj	20
4.1.1 Zagrebačka banka (ZABA)	21
4.1.2 Privredna banka Zagreb (PBZ)	23
4.1.3 Raiffeisenbank Austria (RBA).....	24
4.1.4 OTP banka.....	25

5.	FINANCIJSKE KRIZE U BANKARSKOM SUSTAVU REPUBLIKE HRVATSKE ..	26
5.1	Kriza u bankovnom sustavu od 1990 do 1993.	26
5.1.1	Problemi banaka u razdoblju 1990 – 1993 :.....	28
5.2	Druga financijska kriza 1998-2000	29
5.3	Svjetska financijska kriza 2000-tih i njen utjecaj na RH.....	34
5.4	Mjere za oporavak bankovnog sustava RH	36
5.5	Bankovni sustav Republike Hrvatske danas.....	38
6.	OSTALE NEBANKOVNE FINANCIJSKE INSTITUCIJE.....	50
6.1	Pojam financijskog sektora.....	50
6.2	Stambene štedionice i njihovo poslovanje.....	51
6.3	Osiguravajuća društva	57
6.4	Ostali financijski posrednici	58
6.5	Nadzorne institucije.....	53
7.	ZAKLJUČAK	56
	LITERATURA.....	62
	POPIS ILUSTRACIJA.....	61

1. UVOD

1.1. *Predmet i cilj rada*

Predmet ovog završnog rada je napraviti prikazati i analizirati razvoj i funkcioniranje bankarskog sustava Republike Hrvatske a cilj objasniti načine kako je to postignuto i značaj "zdravog" bankarskog sustava za gospodarstvo jedne zemlje.

1.2. *Izvori podataka i metode istraživanja*

Podaci potrebni za izradu završnog rada prikupljeni su na više načina, kao što je znanstveno-stručna literatura iz područja financija i makroekonomije, stručnih biltena, zakona i propisa iz domene financija te putem web portala, s internetskih stranica banaka i financijskih institucija.

1.3. *Sadržaj i struktura rada*

Završni rad je strukturiran na način da se zadana tema uz sažetak, uvod, zaključak, literaturu te popis slika, ilustracija i priloga sastoji od cjelina koje su razrađene na pod cjeline. Na taj se način želi postepeno objasniti zadana tema kako bi bila što razumljivija. Svako pojedino poglavlje nadovezuje se jedno na drugo te tako čini cjelinu ovog završnog rada. U uvodnom dijelu definirani su predmet i cilj rada, potom izvori podataka i metode koje su korištene tijekom istraživanja. U drugom poglavlju opisuje se značenje pojma riječi banka, vrste banaka, načela po kojim posluju i konflikti tih načela. Rad se nastavlja trećim poglavljem u kom se prikazuje bankarstvo u Republici Hrvatskoj do osamostaljenja, problemi u poslovanju te metode sanacije banaka. Četvrto poglavlje prikazuje načine privatizacije banaka i najveće banke na našem financijskom tržištu. Tri velike financijske krize, njihovi utjecaji na bankarstvo u Hrvatskoj, mjere za oporavak bankovnog sustava i izgled bankovnog sustava danas opisane su u petom poglavlju rada, dok su u šestom poglavlju prikazane ostale ne bankovne financijske ustanove, ostali financijski posrednici i nadzorne institucije monetarnog sustava.

Rad završava zaključkom u kojem su iznesene stečene spoznaje i zaključci o obrađenoj temi.

2. BANKARSKO POSLOVANJE I ULOGA BANAKA

Pojam banka potječe od latinske riječi „BANCO“ koja označava klupu (tezgu – šalter) postavljenu na ulici, trgu... na kojoj se vršila razmjena različitih oblika i vrsta novca, kao i novčane transakcije i naplate i plaćanja u svezi s obavljenim trgovinskim prometom.¹ Banka je samostalni gospodarski i tržišni subjekt i posrednička institucija u transferiranju sredstava između financiranja suficitarnih i deficitarnih transaktora a također i institucija koja obavlja sve novčane, depozitne i kreditne transakcije svojih klijenata profesionalno, organizirano i adaptirano.

Suvremena gledišta tretiraju banke kao specifična poduzeća koja posluju s novcem, zbog čega i imaju veći društveni značaj u odnosu na druga „obična“ poduzeća. Cjelokupno bankarsko poslovanje može se promatrati iz mikroekonomskog gledišta gdje je banka institucija koja se bavi prikupljanjem novca od onih subjekata kojima trenutačno nije potreban i usmjeravanja toga novca onim subjektima kojima je potreban te pružanjem drugih financijskih usluga² te makroekonomskog gdje se bankarsko poslovanje tretira kao cjelina ekonomskih, financijskih i monetarnih mjera kojima se bankarski sustav stavlja u funkciju očuvanja stabilnosti nacionalne valute, osiguranja potrebne količine novca i kredita, te efikasnog platnog prometa. Na tržištu kapitala banke se pojavljuju u dvostrukoj ulozi, neposredno pozajmljujući kapital fizičkim osobama te pravnim osobama koje nemaju neposredan pristup tržištu kapitala, i ulažući u instrumente tržišta kapitala koje su izdale pravne osobe koje imaju neposredan pristup tom tržištu. Poslovne banke najznačajnije su kreditne institucije (71,5% imovine financijskog sektora na kraju 2014.) te su i najaktivnije financijske institucije u platnom sustavu i na sva tri financijska tržišta: novčanom i deviznom tržištu i tržištu kapitala na kojemu predstavljaju najznačajniji izvor financiranja gospodarstva. Kreditna politika poslovnih banaka može imati autonomno djelovanje koje je neovisno o željama centralnih bankara. Gospodarski se rast proteklih godina odvijao u kontekstu pada cijene kapitala, rasta povjerenja u financijske institucije, rasta raspoloživosti vanjskih izvora financiranja i povećanja vrijednosti kolaterala.³ Stabilnost i razvijenost financijskog sustava zemlje bitne su pretpostavke za stabilnost i ekonomski razvoj svake države. Položaj hrvatskog financijskog, odnosno bankarskog sektora u suvremenim globalizacijskim i europskim tijekovima ima bitan

¹ Babić, M.: **Makroekonomija**, 15 dopunjeno i izmijenjeno izdanje, Mate d.o.o., Zagreb 2007.g., str.331

² Odobašić, S., Vukčević, M.: **Osнове financija**, Visoka škola za poslovanja i upravljanje Baltazar Adam Krčelić, Zatrešić, 2012. g., str. 205

³ **HUB ANALIZA**, BROJ 9, veljača 2008

utjecaj na gospodarski razvoj Hrvatske jer se ulaskom globalnih financijskih institucija u hrvatsko bankarstvo, situacija se znatno izmijenila i poboljšala što je dobit za zemlju. Banke tada više nisu servis političkih utjecaja jer rade po tržišnom principu, profitabilne su i pridonose hrvatskom gospodarstvu. U ekonomskoj literaturi danas postoji velik broj članaka o pozitivnoj vezi između financijskoj razvitka i gospodarskog rasta. Danas banke i s njima povezane financijske tvrtke s 1,7% udjela u ukupnoj zaposlenosti stvaraju oko 4,5% dodane vrijednosti u Hrvatskoj. Čine to kroz isplate plaća, uplate poreza, ostvarenu dobit i druge komponente dodane vrijednosti. no to je samo izravni doprinos. Neizravni su doprinosi još i važniji, a među njima najvažniji je onaj koji se očituje povezanošću ponude kredita i BDP-a.

Poslovi banke mogu se grupirati u četiri velike skupine poslova:

- neutralni, indiferentni ili komisioni bankarski poslovi
- aktivni ili kreditni bankarski poslovi
- pasivni ili mobilizacijski bankarski poslovi
- vlastiti bankarski poslovi⁴.

2.1. Vrste banaka

Bankarski sustavi pojedinih zemalja se znatno razlikuju, ali imaju i dosta sličnosti, s obzirom na to da im je svima zajedničko postojanje centralne banke i velikog broja poslovnih banaka različitog profila. Generalno gledano, zavisno od toga kome pripada vodeća uloga pri financiranju poduzeća u razvijenim tržišnim gospodarstvima, razlikuju se dva osnovna modela financijskih sustava:

1. Njemačko-japanski bankarski sustav u kom banke i njihovi krediti imaju dominantnu ulogu pri financiranju poduzeća. Za njemački model bankarstva karakterističan je model univerzalne banke koja predstavlja kombinaciju komercijalne i investicijske banke i predstavlja glavni izvor financiranja tvrtki svih veličina.

⁴Lovrinović, J., Ivanov, M.: **Monetarna politika**, PRIF, Zagreb, 2009.

2. Anglo-saksonski (prije svega u SAD i Velikoj Britaniji) – model sa razvijenim financijskim tržištem, primarna uloga u financiranju poduzeća pripada financijskom tržištu, uglavnom na osnovu emisije akcija i obveznica, ali i drugih financijskih instrumenata. U Americi 1999. donijet je zakon kojim se ukida obaveza razdvajanja komercijalnih, investicijskih banaka i osiguravajućih društava.

Uobičajena podjela banaka prema vrsti poslovanja je na⁵ :

1. SREDIŠNJE BANKE - odgovorne za provođenje ekonomske politike zemlje kroz vođenje monetarne i devizne politike, te kroz osiguranje stabilnosti nacionalne novčane jedinice te pri tom biti neovisne i izuzete od aktualnih političkih utjecaja;

2. DEPOZITARNO-KREDITNE BANKE još se nazivaju i komercijalne banke jer kreditiraju gospodarstvo ali i stanovništvo te se bave prikupljanjem i izdavanjem depozita a organizirane su kao samostalne ili objedinjene kao „kćeri banke“ u sustavu bankarskih asocijacija holding banaka;

3. SPECIJALIZIRANE koje koriste prednosti specijalizacije: potpunije i cjelovitije sagledavanje potreba svojih klijenata smanjenje rizika u poslovnim odnosima osiguranje izvora sredstava putem suradnje sa sličnim bankama iz inozemstva bez obzira na oblik suradnje odgovarajuću kadrovsku ekipiranost radi poboljšanja kvalitete usluga i uspješnosti poslovanja.

Uobičajena podjela specijaliziranih banaka je na razvojne banke (HBOR u Hrvatskoj) i investicijske banke. Posebnim vidom specijaliziranih banaka mogu se također smatrati LOMBARDNE I HIPOTEKARNE banke, koje se bave poslovima odobravanja kredita na osnovu zaloga pokretnih ili nepokretnih dobara kao i neke GRANSKE banke koje nisu specijalizirane prema vrstama bankarskih poslova, već obavljaju samo neke bankarske poslove za potrebe pojedinih gospodarskih djelatnosti,grana.

4. UNIVERZALNE BANKE bave se klasičnim bankarskim poslovima kao što su npr. depoziti, štednja, krediti, mjenjački poslovi, itd. Obim i širina poslova kod ovih banaka je utvrđena veličinom banke tj. njenim potencijalom.

NEBANKOVNE FINACIJSKE INSTITUCIJE u koje spadaju štedno kreditne zadruge, stambene štedionice i mirovinski fondovi. Za štedionice se može reći da su specijalizirane bankarske institucije kojima je osnovna djelatnost prikupljanje i plasman štednje najširih

⁵ Gregurek,M.,Vidaković,N.: **Bankarsko poslovanje**, Visoko učilište EFFECTUS-visoka škola za financije i pravo, Zagreb, 2013. Poglavlje III C Vrste banaka

slojeva stanovništva dok se mirovinski fondovi bave prikupljanjem i plasmanom novčanih sredstava radno aktivnog stanovništva radi osiguranja isplate uštedjenih novaca i rente u nekom od oblika mirovinskih sustava.

2.2. Načela poslovanja banaka

Načela bankarskog poslovanja - osnovna pravila koja direktno određuju tekuće poslovanje banaka, i u velikoj mjeri, određuju strateške razvojne pravce banke.

Uobičajena su četiri temeljna principa (načela) bankarskog poslovanja⁶ :

- načelo poslovnosti i urednog poslovanja
- načelo rentabilnosti
- načelo likvidnosti
- načelo sigurnosti i efikasnosti ulaganja

Princip poslovnosti i urednoga poslovanja jedan je od temeljnih principa poslovanja svakog subjekta pa tako i banke i zato u bankarskom poslovanju zbog specifičnosti poslovanja ima iznimno značenje. Jedini kriteriji poslovanja moraju biti tržišni okviri, monetarno-kreditna politika središnje banke i zakonska regulativa. Uredno poslovanje podrazumijeva stručnost, poslovnost i profesionalnost u obavljanju bankarskih poslova⁷.

Načelo likvidnosti – likvidnost banka je njena sposobnost da u roku podmiri sve dospjele obveze⁸.

Solventnost banke je likvidnost na dugi rok, odnosno sposobnost banke da svoje ukupne obaveze isplati u cjelini pod pretpostavkom da dospijevaju u jednom određenom trenutku⁹. Likvidnost je značajan pokazatelj poslovne snage, sposobnosti i povjerenja u banku. Zbog toga, načelo održavanja permanentne likvidnosti banke predstavlja osnovni uslov poslovanja suvremene banke tržišnog tipa. Da bi se utvrdio stupanj likvidnosti banke potrebno je grupirati pojedine oblike aktive (potraživanja) banke prema stupnju likvidnosti, što znači izvršiti grupiranje plasmana prema uslovima i brzini njihove transformacije u gotovinu.

⁶ Gregurek, M., Vidaković, N.: op.cit. str.295

⁷ Gregurek, M., Vidaković, N.: op.cit, str.297

⁸ Prof.dr. Željko Rička, **Načela bankarskog poslovanja**, skripta, web prezentacija <https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox/158873a2156b0c7e?projector=1>

⁹ Prof.dr. Željko Rička, **Načela bankarskog poslovanja**, skripta, web prezentacija

Plasmani se mogu grupirati u slijedeće oblike¹⁰:

- (1) Primarne rezerve likvidnosti
- (2) Sekundarne rezerve likvidnosti
- (3) Tercijarne rezerve likvidnosti

(1) Primarne rezerve likvidnosti banke čine:

- gotovina,
- depozitne rezerve kod Centralne banke (CB), i
- depoziti po viđenju kod korespondentskih banaka.

Visoke primarne rezerve predstavljaju garanciju održavanja likvidnosti banke budući da su one neiskorišteni dio kreditnog potencijala banke. Zbog toga, ove rezerve za banku predstavljaju tzv. "oportunitetni trošak" jer indiciraju neiskorišteni kreditni potencijal banke. Putem primarne likvidnosti banka u roku izmiruje dospjele obaveze, izvršava naloge svojih klijenata i nesmetano vrši svoju kreditnu aktivnost. Za rezerve likvidnosti je karakteristično da se izražavaju u postocima (%) i to od depozita sa kojima banka raspolaže. Iskustvo kod poslovnih banaka pokazuje da se likvidnost može održati pod uslovom da najniži nivo rezerve likvidnosti iznosi 3-5% od ukupnog iznosa depozita banke i drugih sredstava po viđenju kod centralne banke.

(2) Sekundarne rezerve likvidnosti *banke* predstavlja slijedeći nivo odbrane likvidnosti banke. Analogno tome, one obuhvaćaju:

- primarnu likvidnosti, i
- sve dopunske izvore likvidnosti sa kojima se veoma brzo može povećati likvidnost sredstava banke na njenom računu kod centralne banke.

Razina sekundarne likvidnosti se stalno mijenja u zavisnosti od toga raspolaže li banka sa viškovima ili manjkovima sredstava primarne likvidnosti. Ako banka raspolaže sa viškom sredstava primarne likvidnosti onda će odlučiti da za taj višak sredstava kupi vrijednosne

¹⁰ **Ekonomski leksikon**, Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Masmedija Zagreb, 1995.g, grupa autora, str.677

papire koji će donijeti veću kamatu nego kada se ta sredstva drže angažirana u obliku primarne rezerve likvidnosti. Suprotno, ako sredstva primarne likvidnosti ne mogu pokriti potrebe za likvidnim sredstvima, onda će banka odlučiti da dio svojih likvidnih sredstava iz sekundarne rezerve likvidnosti proda na tržištu vrijednosnih papira.

Sekundarne rezerve likvidnosti banke predstavljaju njene plasmane u

likvidne vrijednosne papire tržišta novca, i to:

- kratkoročne državne vrijednosne papire ili

- kratkoročne vrijednosne papire koje emitira centralna banka ili gospodarski subjekti sa visokim rejtingom. Na taj način, ovi vrijednosni papiri se mogu relativno lako, brzo i bez većih gubitaka unovčiti (i prije njihovog dospijea) ako to zahtijeva likvidnost banke.

(3) Tercijarne rezerve likvidnosti obuhvaćaju sve oblike pribavljanja likvidnih novčanih sredstava banke, putem kojih se sporije transformira određeni oblik aktive u gotovinu. Struktura tercijarne likvidnosti banke obuhvaća:

- Neiskorištene tranše odobrenih kredita kod banaka u zemlji ;

- Neiskorištene tranše odobrenih kredita kod banaka van zemlje ;

- Kreditna sredstva kupljena na tržištu novca ;

- Mogućnost dobivanja kredita od drugih poslovnih banaka (u zemlji i van zemlje).

Banke koje ne mogu održati svoju likvidnost na osnovu primarnih i sekundarnih rezervi koriste kod korespondentskih banaka ili kod centralne banke kredite za likvidnost. Ovi krediti se odlikuju kratkim rokom korištenja i relativno visokim kamatnim stopama. Zbog toga, njihovo često korištenje narušava ugled poslovne banke. Krediti za likvidnost predstavljaju posljednji stupanj obrane likvidnosti poslovne banke.

Solventnost banke – definira se kao likvidnost na dugi rok. Ali postoji potreba razlikovanja koncepta likvidnosti od koncepta solventnosti banke¹¹.

Naime, bilančna ravnoteža banke izražava se jednadžbom: $A=O+K$, gdje je :

A – Aktiva (ili imovina)

O – Obaveze (ili izvori bankarskih sredstava)

K – Kapital (ili fondovi).

¹¹ Prof.dr.sc.Vinko Belak, kolegij Suvremeni menadžment web stranica prezentacije
<http://web.efzg.hr/dok/OIM/mdarabos/menad%C5%BEment%205.pdf>,slide 25

Osnovni uslov solventnosti banke izražava se odnosom : $A > O$

Nesolventna banka ima obaveze iznad nivoa plasmana ili aktive : $A < O$

zbog čega je vrijednost K negativna, odnosno : $A - O = - K$

Za banku se kaže da je nesolventna ako su njene obaveze veće od njene aktive. Tada banka ne raspolaže vlastitim neto kapitalom (negativan je). U anglosaksonskoj literaturi solventnost banke izjednačava se sa “adekvatnošću kapitala” što označava opću sposobnost banke da podnese ukupne rizike svog poslovanja.

Zbog problema koje likvidnost pojedinih banaka može prouzrokovati, solventnost banaka se osigurava preko intervencije regulatorske bankarske vlasti :

- (a) Propisivanjem osnivačkog cenzusa za kapital banke, i
- (b) Zahtjevom za održavanjem minimalnog nivoa adekvatnosti kapitala banke.

Načelo sigurnosti u bankarskom poslovanju - odnosi se na mogućnost plaćanja obaveza i naplatu potraživanja u roku, i to na način kako je to utvrđeno ugovorom između banke i klijenta. Ovo načelo, odnosi se na sigurnost vraćanja uložениh sredstava (plasmana) a provodi se ocjenom kreditne sposobnosti klijenta i njegovog financijskog položaja. Načelo sigurnosti izražava se kroz metode utvrđivanja kreditne sposobnosti klijenata i primjenu instrumenata osiguranja naplate potraživanja u cilju ograničavanja kreditnih rizika koji za banku znače potencijalni gubitak i nelikvidnost. Zbog toga, banka mora voditi računa o stupnju sigurnosti svojih plasmana pri odobravanju kredita. Načelo sigurnosti u bankarskom poslovanju odnosi se na mogućnost plaćanja obaveza i naplatu potraživanja u roku, i to na način kako je to utvrđeno ugovorom između banke i klijenta. Ovo načelo, odnosi se na sigurnost vraćanja uložениh sredstava (plasmana) a provodi se ocjenom kreditne sposobnosti klijenta i njegovog financijskog položaja. Načelo sigurnosti izražava se kroz metode utvrđivanja kreditne sposobnosti klijenata i primjenu instrumenata osiguranja naplate potraživanja u cilju ograničavanja kreditnih rizika koji za banku znače potencijalni gubitak i nelikvidnost. Zbog toga, banka mora voditi računa o stupnju sigurnosti svojih plasmana pri odobravanju kredita.

Načelo efikasnosti ulaganja odnosi se na aktivnost bankarskih plasmana sa osnovnim ciljem da ti plasmani daju optimalne financijske efekte. Metode koje banka može koristiti u svom poslovanju radi postizanja efikasnijeg ulaganja sredstava veoma su brojne, a zavise od poslovne politike svake banke. Efikasnost ulaganja banke u suvremenim uslovima ima i svoje

šire značenje, jer osim efikasnosti ulaganja osnovni preduvjet za postizanje optimalnih poslovnih rezultata banke jeste i efikasnost pribavljanja sredstava i to sa aspekta obujma, kvaliteta, ekonomičnosti i modaliteta. Sa aspekta bankarskog poslovanja, načelo efikasnosti ulaganja podrazumijeva i da se sredstva plasiraju u one gospodarske grane gdje će se ostvariti ekonomično ulaganje uz ostvarenje optimalnih rezultata ulaganja. Načelo efikasnosti ulaganja ugrađuje se u načelo sigurnosti i zajedno sa njim čini jednu organsku cjelinu. Banke se u svom poslovanju obavezno rukovode načelima sigurnosti i efikasnosti prilikom ulaganja novčanih sredstava. Zbog toga, poslovna banka stalno prati tekuće poslovanje svog dužnika i dinamiku otplate kredita (monitoring).

Načelo rentabilnosti – profitabilnosti predstavlja odnos između ostvarenih prihoda i ukupnih sredstava angažiranih (uloženih) za njegovo ostvarivanje. Rentabilnost je ekonomsko načelo poslovanja čijom se primjenom u praksi postiže takvo poslovanje u kome se sa što manje angažiranih (uloženih) sredstava ostvaruje što veća dobit (profit). “rentabilnost” = “unosan” ili “isplativ”. Bankarsko načelo rentabilnosti zasniva se na slijedećoj činjenici : “ostvariti što veću dobit kao razliku između prihoda i rashoda banke“. Pri tome, osnovna karakteristika načela rentabilnosti u bankarstvu jeste da se ono nikada ne smije suprotstaviti načelu likvidnosti. Da bi banka poslovala rentabilno, neophodno je da uz što manje troškove prikuplja slobodna sredstva i da ih racionalno koristi plasirajući ta sredstva. Profitabilnost je pokazatelj performansi svake banke, a ona se iskazuje stopom prinosa na vlastiti kapital čime se u stvari maksimizira imovina vlasnika ili dioničara banke¹².

Stopa prinosa na vlastiti kapital (ROE – return of equity) predstavlja opće prihvaćen pokazatelj rentabilnosti poslovne banke :

$$\text{ROE} = \text{ND} / \text{TK} \text{ odnosno :}$$

$$\text{Stopa prinosa na vlastiti kapital (ROE)} = \text{Neto dobit (ND)} : \text{Trajni kapital(TK)}$$

U tržišnom sustavu osnovni motiv poslovanja je generiranje dobiti ili profita kao oblik izražavanja rentabilnosti poslovanja. Rentabilnost predstavlja najbolji sintetički pokazatelj ukupnog tržišnog ponašanja i racionalnog upravljanja kapitalom banke. Pokazatelji profitabilnosti ukazuju na “sposobnost zarade” banke, tj. da se vlasnicima osigurava odgovarajući prinos na uloženi kapital u banku . Imajući u vidu činjenicu da profitabilnost uključuje u sebe, sa jedne strane, rezultate ukupnog poslovanja, a sa druge strane, ukupno

¹² Prof.dr.sc.Vinko Belak,kolegij **Suvremeni menadžment** web stranica prezentacije
<http://web.efzg.hr/dok/OIM/mdarabos/menad%C5%BEment%205.pdf>,slide 23

angažirana sredstva, onda proizlazi zaključak da profitabilnost u sebe uključuje još dva značajna principa poslovne ekonomije, a to su: princip produktivnosti i princip ekonomičnosti¹³.

Princip produktivnosti predstavlja ekonomski princip poslovanja čijom se primjenom u praksi postiže takvo poslovanje u kojem se sa minimalnim utrošcima radne snage ostvaruje što veća masa proizvoda ili usluga, odnosno što veći ukupni rezultati. U bankarstvu princip produktivnosti izražava se kroz zahtjev da se realizira (proizvede) što veća količina usluga uz minimalno angažiranje neposrednog bankarskog rada. Ovaj zahtjev posebno dolazi do izražaja kod tzv. tipskih bankarskih poslova jer njihova masa zahtijeva veliko angažiranje živog rada. Racionalno angažiranje radne snage čini bitan preduvjet za ostvarivanje ukupne ekonomije rada u banci.

Princip ekonomičnosti predstavlja ekonomski princip poslovanja čijom se primjenom u praksi postiže maksimalna vrijednost proizvodnje ili usluga i to sa minimalnim troškovima. Zbog toga, riječ ekonomičnost se vezuje za pojam “štedljivost”, što znači da ekonomičnost pokazuje koliki je stupanj efikasnosti trošenja u procesu stvaranja vrijednosti. Princip ekonomičnosti odnosi se na trošenje resursa banke, odnosno stupanj trošenja u odnosu na pozitivna djelovanja sa aspekta ostvarenog financijskog rezultata (profita) banke.

Trošenje kapitala banke ima više pojavnih oblika, ali su najznačajniji :

- neracionalna ulaganja,
- gubici na masi kapitala uslijed obezvrjeđivanja,
- veliki materijalni rashodi itd.

“Standardni troškovi” predstavljaju optimalni nivo troškova, a oni se utvrđuju na bazi prosječnih troškova u dužem periodu vremena. Odstupanje stvarnih troškova od standardnih uz pogoršanje odnosa prema poslovnom rezultatu banke, ukazuje na nedovoljnu brigu o ekonomičnosti poslovanja banke.

¹³ Prof.dr. Željko Rička, **Načela bankarskog poslovanja**, skripta, web prezentacija
<https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox/158873a2156b0c7e?projector=1>

2.2.1. *Konflikt načela*

Vođenje poslovne politike banke ima direktan odraz na likvidnost, sigurnost i efikasnost ulaganja sredstava te profitabilnost banke zbog činjenice da se kroz bankarsko poslovanje prepliću i sukobljavaju različiti interesi (vlasnika banke tj. dioničara, deponenata kao i menadžmenta banke), pa je stoga po logici stvari neminovan i konflikt osnovnih načela bankarskog poslovanja. U tom kontekstu, dioničari banke zainteresirani su za stopu prinosa na uloženi kapital u banku. Oni preferiraju profitabilnost banke na kratki rok, pa otuda žele da banka maksimizira profit a u okviru raspodjele profita da se isplate maksimalno visoke dividende. Sa druge strane, menadžment banke ograničeno participira u ostvarenom profitu banke, dok maksimiziranje profita izlaže banku natprosječnim rizicima u smislu poslovanja banke sa gubitkom. Zbog navedenih razloga, menadžment će biti zainteresiran da ostvari ne “maksimiziranje profita”, već “prihvatljiv nivo profita” uz održavanje sigurnosti i likvidnosti banke.

Sa treće strane, deponenti banke kao jedna od interesnih grupa, po logici stvari biće zainteresirani, prije svega, za sigurnost svojih depozita i prihoda po osnovu kamata koje im banka plaća. Oni će nesumnjivo preferirati likvidnost, sigurnost i solventnost banke kao osnovne principe poslovanja. To znači da su deponenti banke protiv bilo kakvih rizika koji banku mogu dovesti do gubitaka u poslovanju. Slijedi, da je insistiranje na maksimiziranju profita banke apsolutno “relativno”, jer postoji opasnost da će banka u takvom svom nastojanju biti primorana da preuzima prevelike rizike te će zbog toga sve više zanemarivati bankarska načela likvidnosti i sigurnosti¹⁴. Proizlazi stav da bi menadžment banke morao da kroz implementaciju odgovarajućih metoda i tehnika upravljanja bankom, potpuno pomiriti prisutne konflikte interesa i načela bankarskog poslovanja, a sve u cilju uspješnog poslovanja i opstanka banke na dugi rok. Može se zaključiti da se poslovna banka u suvremenim uslovima sve više suočava sa potrebom kontinuiranog mirenja navedenih konflikata interesa i bankarskih načela. Na koji način će to banka postići zavisi najviše od slijedećeg:

- *prvo*, od stava menadžmenta koji operativno rukovodi poslovanjem banke, i
- *drugo*, od realno prisutnih rizika.

¹⁴ Definicija preuzeta sa web portala <http://limun.hr>

Svaka poslovna banka prihvaća manje ili veće rizike. Na taj način, banka se pozicionira između dva teorijska ekstrema : prvo, averzije prema riziku, i drugo, apsolutnog prihvaćanja rizika. Na osnovu toga, postoji neophodnost “relativiziranja” maksimiziranja profita kao osnovnog cilja poslovanja banke. Ispravno bi bilo ovaj poslovni cilj banke definirati kao: “maksimiziranje profita uz optimalno održavanje potrebnog nivoa likvidnosti, sigurnosti i solventnosti banke. To znači, da profitabilnost banke mora biti u funkciji njene likvidnosti i sigurnosti plasmana sredstava. Maksimiziranje profita dugo je smatrano glavnim načelom bankarskog poslovanja, ali danas je na snazi značajno ublažavanje ovog stava, posebno u smislu toga da se načelo profitabilnosti nikada ne smije suprotstavljati načelu likvidnosti i načelu sigurnosti bankarskih plasmana.

3. BANKARSKI SUSTAV U REPUBLICI HRVATSKOJ

Poznato je da je bankarski sustav krvotok jedne države. On je pokretač razvoja i investicija, on je u funkciji gospodarstva. Naravno, prvenstveno je u funkciji stvaranja dobiti kao i svugdje u svijetu, ali hrvatski bankarski sustav jedinstven je po mnogo čemu jer se gotovo 96% ukupnog bankarskog sustava nalazi se u rukama stranih banaka koje na hrvatskom financijskom tržištu ostvaruju dobit koju, sasvim sigurno, ne bi mogle ostvariti u svojim matičnim državama. Država je do sada privatizirala gotovo sve banke koje su bile u njenom vlasništvu te je njihov broj sa 10 banaka 1999. godine smanjen na samo 2 banke. U državnom portfelju ostale su još Hrvatska poštanska banka i Croatia banka. U planu je bilo spajanje tih dviju banaka u jednu veliku državnu banku koja bi do daljnjega ostala u vlasništvu države, ali to još nije učinjeno zbog vlasničke strukture i sudskih sporova koji se vode oko Croatia banke. Promijenjena je vlasnička struktura banaka, tako da su 22 banke u stranom vlasništvu, 2 u državnom, a 23 u privatnom domaćem vlasništvu. Udjel aktive banaka u stranom vlasništvu u ukupnoj aktivni banaka iznosi 90%. Događaji koji su u proteklih godina značajno utjecali na razvoj financijskog tržišta u RH, su reforma sustava platnog prometa u zemlji, mirovinska reforma te usvajanje 5 novih zakona koji reguliraju funkcioniranje financijskog sustava u RH: Zakona o bankama, Zakona o platnom prometu, Zakona o tržištu vrijednosnih papira, Zakona o štedno-kreditnim zadrugama te Zakona o preuzimanju dioničkih društava. U Hrvatskoj su banke u okviru svoje ponude za gospodarstvo razvile i posebne programe namijenjene kreditiranju subjekata malog i srednjeg gospodarstva. Krediti koje banke daju su krediti po principu tekućeg računa, revolving krediti te krediti na obročnu otplatu za investicije. Većina banaka sudjeluje u kreditiranju gospodarstva svojim posebnim programima kreditiranja poduzetništva kroz suradnju s Hrvatskom bankom za obnovu i razvitak, programima u suradnji s državnim bankama, resornim ministarstvima, jedinicama područne i lokalne uprave te kreditnim aktivnostima definiranim za opće namjene¹⁵. Tu značajnu ulogu ima Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR) koja je razvojna i izvozna banka osnovana sa svrhom kreditiranja obnove i razvitka hrvatskoga gospodarstva.

¹⁵ EKONOMSKI VIJESNIK God. XXVI, BR. 1/2013. str. 250-263 253 Dr. sc. Marijan Rajsman, mr. sc. Nada Petričević, Vanessa Marjanović, bacc. oec. **Razvoj malog gospodarstva u Republici Hrvatskoj** UDK 334.713+65.012 (497.5) / Pregledni članak

Većinu poslovanja banke su usmjeravale na stanovništvo davanjem potrošačkih i stambenih kredita zbog manje izloženosti riziku poslovanja i nenaplativosti kredita tj. hipotekarnim osiguranjem izdanih kredita a taj trend je potrebno promijeniti i višak kapitala banaka usmjeriti u razvoj gospodarstva davanjem povoljnih kredita gospodarskim subjektima, pogotovo proizvodnim i izvozno orijentiranim poduzećima. U sklopu priprema i pred pristupnih pregovora glede ulaska u Europsku Uniju (u koju je Republika Hrvatska naposljetku primljena 2013. godine) trebalo je odraditi značajan posao oko usklađivanja hrvatskog financijskog i bankovnog sustava sa standardima i pravnim normama financijskog tržišta EU te je zbog toga najviše vremena utrošeno na dva poglavlja:

Poglavlje 9. – Financijske usluge (*otvoreno 20. lipnja 2007., zatvoreno 27. studenog 2009.*)

- Ovo poglavlje je obuhvaćalo područja bankarstva, osiguranja i vrijednosnih papira. U ovom poglavlju *acquis* je bio dosta opsežan, pa je Hrvatska imala dosta posla na zakonskom usklađivanju.

Poglavlje 17. – Ekonomska i monetarna politika (*otvoreno 20. prosinca 2006., zatvoreno*

19. prosinca 2008.) – U ovom poglavlju obuhvaćena su posebna pravila koja zahtijevaju neovisnost središnjih banaka i zabranu tim bankama da izravno financiraju javni sektor. Hrvatska je već u tom trenutku morala početi s pripremama uvođenja eura, iako će od njenog ulaska u EU do uvođenja zajedničke valute morati proći još neko vrijeme.

3.1. Bankarstvo u Hrvatskoj do osamostaljenja

U Hrvatskoj je u vrijeme socijalizma kao oblika društvenog uređenja postojao dvoslojni bankovni sustav u kojem su razdvojene funkcije središnje banke i funkcije poslovnog bankarstva. Zakonom iz 1972. godine ustanovljene su republičke narodne banke, a Narodna je banka Jugoslavije ostala jedina emisijska banka¹⁶. To je u praksi značilo više autonomije u narodnim bankama pojedinih republika, kojima je namijenjeno biti distributivnim centrima Narodne banke Jugoslavije. Drugim je zakonom (usvojenim također 1972. godine) omogućeno osnivanje banaka društvenim, ekonomskim i drugim radnim organizacijama. Navedenim zakonom bankama je omogućeno komercijalno i investicijsko kreditiranje, ukinuta je gornja granica kamatnih stopa, i općenito uzevši, reduciran je utjecaj države u bankovnom sektoru. U siječnju 1977. godine nastavljena je regulatorna liberalizacija sustava,

¹⁶ NN br.31 iz 1972. godine

a tada doneseni je zakon uređivao nove principe bankovnog sustava i propisivao tri vrste banaka : interne banke, osnovne banke i asocijacije banaka. Dakle, poslovne banke su bile pod nadzorom poduzeća osnivača, a njihova osnovna funkcija bila je odobravanje što jeftinijih kredita svojim osnivačima. Monetarna politika i institucionalno okruženje pogodovali su ponašanju banaka koje nisu vodile poslovanje u smjeru stvaranja dobiti. Osnovni su instrumenti monetarne politike bili tzv. selektivni krediti iz primarne emisije i limitiranje plasmana banaka. Banke su imale mogućnost gotovo neograničenog zaduživanja kod središnje banke korištenjem navedenih selektivnih kredita, i to po vrlo niskim, često i realno negativnim kamatnim stopama. Ovi su selektivni krediti ukinuti tek 1993. godine. Od sredine osamdesetih godina počela se mijenjati zakonska regulativa, odnosno započeta je reforma bankovnog sustava. Banke su pretvorene u dionička društva, a dioničari su postali dotadašnja poduzeća – osnivači, koja su udjele u odlučivanju imala sukladno visini njihove vlasničke glavnice.

3.2. Naslijeđeni problemi u funkcioniranju banaka

U navedenim uvjetima poslovanja naslijeđenim prije osamostaljenja Hrvatske središnja banka nije imala kontrolu nad primarnim novcem te je ograničavanjem plasmana banaka nastojala upravljati razinom novčane mase a institucionalno okruženje stvorilo je uvjete poslovanja u kojima je konkurencija među bankama izrazito slaba. Kako profitabilnost i rizičnost ulaganja nisu bile vodeće ideje poslovanja banaka loši su plasmani bili prije pravilo nego izuzetak. Visoka inflacija svekoliko je pomagala rješavanju problema loših plasmana tako što je bankama donosila kapitalnu dobit kroz smanjenje realne vrijednosti plasmana i smanjenje realne vrijednosti obveza po depozitima u domaćoj valuti zato što inflacija nije mogla obezvrijediti obveze po deviznim depozitima što je rezultiralo velikim gubicima banaka koje je i SFRJ priznavala kao svoj javni dug. Zanimljiv je primjer Međimurske banke iz Čakovca kojoj su gubici krajem osamdesetih godina višestruko premašivali kapital a inflacijom je spašena jer je realna vrijednost gubitaka jednostavno presahnula tako da sanacija na kraju nije bila niti potrebna.¹⁷ S obzirom na sve pokazatelje razumljivo je da se željelo uvesti reda u poprilično konfuznu situaciju a slijedom toga tadašnja Narodna banka Hrvatske temeljem analize i vlastitog ispitivanja ustanovila i u izvješću za 1991. godinu objavila da je 5 banaka bilo solventno, 10 banaka je bilo solventno ali s problemima vezanima za naplatu

¹⁷ [http://oliver.efos.hr/~dsajter/PDF/4.\)%20Krizne%20situacije%20u%20bank.%20sustavu%20RH.pdf](http://oliver.efos.hr/~dsajter/PDF/4.)%20Krizne%20situacije%20u%20bank.%20sustavu%20RH.pdf)

potraživanja, 11 ih je bilo tehnički insolventno, a dvije su bile ozbiljno insolventne. Dakle, od ukupno 28 banaka nešto manje od polovine (13) je bilo insolventno što ukazuje na vrlo teško stanje u bankovnom sustavu, i to usred meteža rata i tranzicije. Radi stabilizacije bankovnog sustava uvedeni su elementi bankovne supervizije, kao što su najveći mogući kredit jednom zajmoprimcu, adekvatnost kapitala, procjena kreditnog rizika, i formiranje posebnih rezervi za loše plasmane te je prestalo međubankovno („samoupravno „) dogovaranje o visini kamatnih stopa na depozite stanovništva i liberalizirala se regulativa uvjeta novih banaka, što je dovelo do povećanja konkurencije poslovnih banaka. Potraživanja s osnove stare devizne štednje od bivše Narodne banke Jugoslavije koja kasnije pretvorena u obveznice Republike Hrvatske bila su najbolja aktiva banaka i činila su 50% ukupne aktive su raspadom SFRJ postala bezvrijedna i problem nesolventnosti tada se drastično povećao te pojavio i kod onih 15 banaka koje do tada nisu pokazivale znakove insolventnosti. Ovo je bio vrlo iznimno problematičan trenutak i jedna od prekretnica u bankovnom sustavu Republike Hrvatske.

3.2.1. *Linearna sanacija*

Nastankom Hrvatske narodne banke, i općenito osamostaljenjem Republike Hrvatske 1991. godine počinje reforma bankovnog sustava. U njoj Hrvatska narodna Banka postaje središnja, emisijska banka, sa svim funkcijama i odgovornostima koje takav naslov nosi. S obzirom da je devizna štednja hrvatskih građana ostala u Narodnoj banci Jugoslavije, a ista ih nije imala namjeru vratiti vlasnicima, ove je obveze država sanirala u smislu izdavanja obveznica komercijalnim bankama. Domaće su banke tako postale dužnici od kojih su štediše potraživale svoje uloge. Na ovaj način vraćeno je povjerenje u bankovni sustav, koje je možda i najvažnija njegova komponenta, ali i preuzet javni dug bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije kao vlastiti. Krajem 1991. godine donesena je odluka o izdavanju obveznica s osnova stare devizne štednje i o blokiranju štednje stanovništva na određeno vrijeme, jer RH nije imala međunarodne pričuve. Obveznice su nosile kamatu od 5 % plativu polugodišnje i bile su indeksirane prema njemačkoj marki. Osim navedenih obveznica po osnovi stare devizne štednje, problem insolventnosti željelo se riješiti izdavanjem tzv. velikih obveznica u 1991. i 1992. godini. Ove je obveznice država donirala velikim državnim poduzećima (odnosno klijentima velikih banaka) temeljem Zakona iz 1991. godine¹⁸. Poduzeća su tim obveznicama po nominalnoj vrijednosti otplatila svoje dospjele obveze prema bankama, a obveznice su izdate na rok od 20 godina, i formalno nose kamatu od 5%

¹⁸ Jankov, Lj.: **Problemi banaka**, Hrvatska narodna banka, 2000., str. 62.

godišnje, plativu polugodišnje, no kasnije je Ministarstvo financija dalo tumačenje kako su obveznice zapravo beskamatne, jer se polugodišnjim otplatama kamata otplaćuje glavnica. Obveznice su uglavnom dobili krajnji korisnici selektivnih kredita iz primarne emisije (poljoprivredni kombinati, brodogradilišta i poduzeća usmjerena na nekadašnje klirinško tržište) koji su time otplatili svoje obveze prema bankama. Izdavanjem velikih obveznica riješen je problem insolventnosti i loše aktive banaka u potpunosti ali nisu provedene nikakve druge mjere koje bi navele one banke koje ne slijede dobru bankarsku poslovnu praksu da preispitaju svoj način poslovanja. Stoga nije došlo do značajnijih promjena u poslovanju banaka, niti do restrukturiranja. One koje nisu vodile računa o lošim plasmanima, kreditiranju povezanih osoba, i sl. jednostavno su nastavile raditi po starim principima. Iz navedenih se razloga izdavanje velikih obveznica, zajedno sa izdavanjem obveznica s osnove devizne štednje najčešće naziva linearna sanacija banaka.

Sve su sanacije obuhvaćale slijedeće elemente¹⁹ :

-Prijenos loših plasmana na Državnu agenciju za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka. Ovdje valja naglasiti kako odluke o sanaciji banaka ne bi trebale uključivati oprost ili reprogram obveza loših dužnika – njihove bi obveze trebale dospijevati kako je izvorno bilo ugovoreno. No ipak, dug je pojedinih dužnika restrukturiran i praktično otpisan direktno putem sanacije poduzeća.

-Dokapitalizacija. Po otpisu loših plasmana država je dokapitalizirala banke do razine minimalne adekvatnosti kapitala. Kod sve tri je banke ovo rezultiralo smanjenjem ukupne bilančne svote, te je tako nakon sanacije PBZ postala druga banka u Hrvatskoj po veličini aktive.

-Promjena dioničara banke. Stare dionice čiji su vlasnici bili prvenstveno poduzeća u privatnom vlasništvu su poništene, a novi je dioničar postala Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka.

-Promjena uprave banke. Na čelo banaka postavljeni su povjerenici koji su za svoj rad odgovorni Agenciji.

Bitno je istaći kako su sanacije velikih banaka u pretežito državnom vlasništvu učinjene 1996. godine primarno zbog naslijeđa loše aktive i problema izvanredne ratne situacije, a ne iz razloga strukturnog nepridržavanja dobrih poslovnih običaja u bankarstvu, a što je bio slučaj kod slomova banaka u krizi 1998. godine.

¹⁹ Objavljeno na internetskoj stranici Hrvatske narodne banke, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/sanacija/o-sanaciji/instrumenti>

3.2.2. Sanacija velikih banaka u državnom vlasništvu

Za razliku od sanacije kompletnog bankovnog sustava (linearne sanacije), u 1995. je godini učinjene su prve individualne sanacije pojedinačnih banaka i to onih u pretežno državnom vlasništvu. Bankovni sustav Republike Hrvatske u 1996. godini činila je 61 banka. Povećanje broja banaka tijekom 1996. godine nije promijenilo strukturu hrvatskog bankarstva pa su tako i dalje četiri velike banke raspolagale s gotovo polovinom ukupne bilančne svote svih banaka (43 %) . Zbog lošeg poslovanja 1996. je godine javno priznata neučinkovitost tri od četiri najveće banke te je donesena odluka o njihovoj sanaciji. Banke su zabilježile gubitke višestruko veće od kapitala koji su rezultirali iz nenaplativih plasmana velikim državnim poduzećima. Splitska je banka imala 2,3 puta veće loše plasmane od kapitala , Riječka 1,4 puta , a Privredna oko 2,7 puta. Udio loših plasmana u ukupnim plasmanima banke iznosio je 16,3 % u Splitskoj, u Riječkoj 29,9 % , dok za Privrednu banku podaci nisu objavljeni, ali se pretpostavlja da je bio najveći. Poznato je da je neposredno pred sanaciju PBZ-a udio njenih loših plasmana u ukupnim plasmanima svih banaka domaćim poduzećima iznosio 25,1 % te je sanacija Privredne banke bila mnogostruko značajnija od Riječke i Splitske banke. Kod sve tri banke postojala je iznimno velika koncentracija loših plasmana, a preko 90 % njih se odnosilo na plasmane velikim poduzećima u državnom vlasništvu. Tijekom 1995. godine sanirana je i restrukturirana Slavonska banka u Osijeku te broj saniranih banaka privremeno stajao na broju četiri. Slavonska je banka bila specifičan slučaj sanacije jer je proceduru inicirala dobrovoljno, a potencijalni su gubici iznosili manje od 50 % temeljnog kapitala. Opći i administrativni troškovi koji u ukupnim rashodima hrvatskih banaka na kraju 1996. godine imaju udio od čak 35 % također su dobar pokazatelj lošeg stanja bankovnog sustava u Hrvatskoj u tom razdoblju. Najvidljivija promjena koja je nastupila po sanaciji banaka je pad aktivnih kamatnih stopa. Tako su kratkoročne kamatne stope na tržištu novca pale sa 29,7 % u prvom tromjesečju 1996. godine na 10 % u posljednjem tromjesečju 1996. godine. U strukturi ukupne bilance banaka u Republici Hrvatskoj na kraju 1996. godine udio dobre aktive iznosio je 88,4 % a udio loše aktive 11,6 % a značajnim dijelom rezultira i iz sanacije banaka jer su iz bilanci tih banaka loši plasmani otpisani na teret kapitala banaka. Program se odvijao po modelu utvrđenom na sanacijama banaka provedenima 1996. godine²⁰.

²⁰ Prijenos loših plasmana na Državnu agenciju za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka, dokapitalizacija, promjena dioničara banke, promjena uprave banke

4. PRIVATIZACIJA BANAKA

Hrvatski je model privatizacije banaka bio neobičan. U bivšoj Jugoslaviji banke su “osnivala” poduzeća iz realnog sektora. Kad je u razdoblju između 1989. i 1990. došlo do pada socijalizma, kapital banaka dodijeljen je (u većini slučajeva) tim istim poduzećima, iako su ona sama bila dužnici banaka koje su osnovale²¹. Takvom se praksom institucionalizirao nezdrav sustav uzajamnog vlasništva u državnim bankama. Nakon toga državne banke nisu bile predmetom direktne privatizacije već su, umjesto toga, privatizirani vlasnici banaka, odnosno poduzeća iz realnog sektora. Na taj su način i banke “usput” privatizirane. Neke od banaka koje su bolje poslovale izdale su nove dionice, te su tako došle do dioničara koji su zaista platili svoje dionice. Međutim, privatizacija je u većini slučajeva bila pasivna i neizravna. Do 1996. godine većina je starih državnih banaka bila privatizirana, osim četiriju banaka koje je preuzela država radi sanacije. Te su četiri banke 1999. i 2000. godine posljednje prodane stranim strateškim ulagačima. Prema istraživanjima HNB i anketiranja banaka o motivima za ulazak na hrvatsko tržište predstavnici stranih banaka odgovorili su da su visoke kamatne marže bili glavni razlog²². Slijedeći razlog koji su naveli kao gotovo jednako važan, bila je potraga za novim klijentima i neiskorišteni kreditni potencijal hrvatskog stanovništva i poduzeća. Zanimljiva je činjenica da su za pitanje njihova ostanka na hrvatskom tržištu u ovome trenutku kamatne marže mnogo manje važne nego što su bile prilikom donošenja odluke o ulasku na hrvatsko tržište. Najvažnija je potraga za novim klijentima. Odmah nakon toga dolazi neiskorišteni potencijal, prije svega stanovništva, a zatim i poduzeća. Ekonomska teorija pokazuje da se strane banke koncentriraju na područjima na kojima imaju komparativnu prednost. To je često poslovanje sa stanovništvom, u čemu strane banke imaju komparativnu prednost u aktivnostima koje traže specijalističko znanje, tehnologiju ili resurse, poput investicijskog bankarstva, trgovanja izvedenicama ili usluga osobnog bankarstva.

²¹ Družić, Gordan, **Bankovni sustav**, Ekonomski pregled, 52 (3-4) str 294, 2001.

²² To se posebno odnosi na banke koje su na hrvatsko bankovno tržište ušle u drugoj polovici 1990-ih, kada su marže u Hrvatskoj bile izuzetno visoke.

4.1. Najveće banke u Republici Hrvatskoj

Danas je u Hrvatskoj velika većina kapitala koncentrirana u slijedećim bankama i njihovim društvima članovima grupe:

Zagrebačka banka (ZABA),

Privredna banka Zagreb (PBZ),

Raiffeisenbank Austria (RBA),

Erste&Steiermärkische Bank (ERSTE),

Addiko Banka (bivša Hypo Alpe-Adria Bank),

Splitska banka i

OTP banka

U nastavku rada je ukratko prikazana struktura dvije najveće banke na domaćem tržištu (Zagrebačke banke i Privredne banke Zagreb) te banaka Raiffeisenbank Austrija i OTP banke zbog karakterističnog načina na koji su nastale i razvijale se.

4.1.1. Zagrebačka banka (ZABA)

Zagrebačka banka je privatizirana 2000. godine od strane inozemnih ulagača prodajom na Londonskoj burzi kao vodeća banka u Republici Hrvatskoj i najveća po ukupnoj aktivni što je bio prvi takav slučaj privatizacije financijske ustanove u RH do tada.

Zagrebačka banka koja je danas jedna od vodećih banaka u srednjoj i istočnoj Europi je započela s poslovanjem još davne 1914. pod imenom Gradska štedionica, a od 1977. godine posluje kao Zagrebačka banka. Danas je Zagrebačka banka vodeća banka u Hrvatskoj po kvaliteti svojih proizvoda i usluga, tehnološkoj inovativnosti i broju klijenata s kojima posluje. Zagrebačka banka je i matično društvo Grupe Zagrebačke banke s komplementarnim proizvodnim kompanijama prilagođenom zahtjevima tržišta. Uz razgranatu mrežu poslovnica i najveću mrežu bankomata, Zagrebačka banka zauzima jednu četvrtinu aktive hrvatskog bankarskog sektora. Svoje uspješno poslovanje širi i izvan granica Republike Hrvatske pa članica Grupe Zagrebačke banke, UniCredit Zagrebačka banka zauzima 25% aktive bankarskog sektora Bosne i Hercegovine. Od ožujka 2002. godine Zagrebačka banka je članica Grupe UniCredit jedne od najuspješnijih grupacija u Europi i vodeća banka u srednjoj i istočnoj Europi²³.

Svih ovih godina Zagrebačka banka zadržala je vodeću poziciju u Hrvatskoj u svim segmentima poslovanja i to unatoč znatno pooštrenoj konkurenciji te je ostvarila značajnu ulogu na rastućem tržištu susjedne Bosne i Hercegovine. Zagrebačka banka d.d. je ovlaštena poslovna banka koja posluje u Hrvatskoj i matično je društvo Grupe Zagrebačke banke. Grupa Zagrebačke banke je grupacija sa sjedištem u Hrvatskoj i pruža sve vrste financijskih usluga pravnim osobama i stanovništvu u Hrvatskoj i susjednoj Bosni i Hercegovini. Banka pruža cjelokupnu paletu bankovnih usluga koje uključuju poslovanje s pravnim osobama, stanovništvom i bankama, poslovanje s inozemstvom te usluge investicijskog bankarstva.

²³ www.zaba.hr/home/o-nama

Slika 1:

Glavne podružnice Zagrebačke banke danas su:

naziv pravne osobe	zemlja sjedišta	područje djelatnosti
Prva stambena štedionica d.d.	Hrvatska	bankarstvo
Unicredit Zagrebačka banka d.d.	Bosna i Hercegovina	bankarstvo
ZB Invest d.o.o.	Hrvatska	upravljanje fondovima
Zagreb nekretnine d.o.o.	Hrvatska	nekretnine

Izvor: www.zaba.hr/home/o-nama

Slika 2:

Pridružena društva Zagrebačke banke su:

naziv pravne osobe	zemlja sjedišta	područje djelatnosti
Allianz Zagreb d.d.	Hrvatska	osiguranje
Allianz ZB d.o.o. www.zaba.hr/home/o-nama	Hrvatska	upravljanje obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima

Izvor: www.zaba.hr/home/o-nama

4.1.2. *Privredna banka Zagreb (PBZ)*

Privredna banka Zagreb d. d. u samom je vrhu hrvatskog bankarstva i jedna je od najstarijih novčarskih institucija u Republici Hrvatskoj s dugim kontinuitetom bankarskog poslovanja. Osnovana je 1962. godine kao univerzalna banka na temeljima i bankarskoj tradiciji Prve hrvatske štedionice, koju su u Zagrebu 1846. godine osnovali članovi Hrvatskog slavonskog gospodarskog društva. Od 1966. godine, nakon pet razvojnih etapa pod raznim imenima, pod sadašnjim imenom obavlja većinu temeljnih bankarskih programa Prve hrvatske štedionice. U svim etapama svoje povijesti Privredna banka Zagreb bila je nositelj najvećih investicijskih programa u razvoju turizma, poljoprivrede, industrijalizacije, brodogradnje, elektrifikacije i cestogradnje te je postala sinonimom za gospodarsku vitalnost, kontinuitet i identitet Hrvatske. PBZ je prošla proces privatizacije na način kao i većina banaka u Republici Hrvatskoj; nakon sanacije od strane RH i Državne agencije za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka, čišćenja bilance i dokapitalizacije tj. „upumpavanja“ zdravog kapitala pristupilo se prikupljanju ponuda za privatizaciju.

U prosincu 1999. godine uspješno je završena privatizacija Privredne banke Zagreb d.d. Bivša Banca Commerciale Italiana (BCI) je kupnjom 66,3% dionica Privredne banke Zagreb d.d. postala novi većinski dioničar, a Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka zadržala je udio od 25% + 2 dionice. BCI je postala dijelom grupacije Gruppo Intesa, vodeće talijanske financijske grupacije, koja se ubraja među deset najvećih europskih bankarskih grupa, pa je na taj način i Privredna banka Zagreb postala sastavnim dijelom grupacije Gruppo Intesa²⁴.

Tijekom 2002. godine manjinski udio u vlasništvu PBZ-a stekla je Europska banka za obnovu i razvoj koja iz vlasništva izlazi 2015. godine. Sa svojim novim inozemnim partnerom, Privredna banka Zagreb d.d. i dalje je svojom poslovnom strategijom usmjerena na suvremene oblike bankarskog poslovanja i nove proizvode, potvrđujući time imidž dinamične i moderne europske banke koja slijedi zahtjeve tržišta i svojih klijenata. Privredna banka Zagreb od svog osnutka pozicionirana je u samom vrhu hrvatskog bankarstva. Sa svojih 18 podružnica i preko 200 poslovnica i ispostava te razvijenom mrežom banaka kćeri Privredna banka Zagreb d.d. pokriva cjelokupni teritorij Hrvatske.

²⁴ www.pbz.hr/hr/o-nama

4.1.3. *Raiffeisenbank Austria (RBA)*

Raiffeisenbank Austria d.d. Zagreb (RBA) je prva banka osnovana u Hrvatskoj inozemnim kapitalom i jedina banka u Republici Hrvatskoj koja je započela rad na taj način. Još 1994.godine Austrijska Raiffeisen Zentralbank Österreich AG (RZB) odlučila je uložiti u Hrvatsku te je osnovala RBA. Danas RBA ima podružnice i poslovnice u devetnaest gradova - Bjelovaru, Čakovcu, Dubrovniku, Karlovcu, Osijeku, Poreču, Puli, Rijeci, Samoboru, Sisku, Slavonskom Brodu, Splitu, Šibeniku, Umagu, Varaždinu, Velikoj Gorici, Vinkovcima, Zadru i Zagrebu. Dioničari RBA su Raiffeisen International Beteiligungs AG sa 75% udjela u temeljnom kapitalu te Raiffeisenbank-Zagreb Beteiligungsgesellschaft mbH s 25%. RBA je dio međunarodne bankarske mreže; RZB sa sjedištem u Beču središnja je institucija austrijske Raiffeisen bankarske grupe (RBG) koja je najmoćnija bankarska grupacija u Austriji i u čijem je vlasništvu RBA. Posljednjeg dana 2014. godine konsolidirana bilanca RBG-a iznosila je 122 milijarde eura, što predstavlja otprilike četvrtinu austrijske bankarske industrije i uključuje najveću bankarsku mrežu u Austriji s više od 2.300 ureda i 23.000 zaposlenika²⁵. Osnovana 1927. godine, RZB je vodeća korporacijska i investicijska banka u Austriji, a prisutna je na tržištima središnje i istočne Europe. Uz mrežu od 15 podružnica i s više od 800 bankovnih poslovnica, kao i dva predstavništva na 16 tržišta u regiji, RZB predstavlja pionira u središnjoj i istočnoj Europi i svrstava se među vodeće banke u regiji. Osim u Hrvatskoj, RZB nudi komercijalne, investicijske i bankarske usluge za stanovništvo u sljedećim zemljama: Albaniji, Bjelorusiji, Bosni i Hercegovini, Bugarskoj, Češkoj, Mađarskoj, Poljskoj, Rumunjskoj, Rusiji, Slovačkoj, Sloveniji, Srbiji i Crnoj Gori te Ukrajini. Prema nerevidiranim podacima za 2014. godinu, ukupna bilanca RZB iznosila je 68 milijardi eura, što je za jednu petinu više nego krajem 2013. godine. Prema IFRS standardima, dobit prije oporezivanja iznosila je 620 milijuna eura, što je porast od 80 posto. Povrat od kapitala (ROE) prije oporezivanja porasla je na 24 posto, što je najviša razina među vodećim austrijskim bankama. Danas grupa zapošljava više od 55.000 ljudi diljem svijeta.

²⁵ www.rba.hr/o-nama-rba

4.1.4. *OTP banka*

OTP banka (prije Nova banka) osma je banka po veličini na hrvatskom bankarskom tržištu, s ukupnom vrijednošću aktive od 16,2 milijardi kuna. Oko 1.000 zaposlenika banke putem razgranate mreže od 90 poslovnica diljem cijele Hrvatske posluje s više od 300.000 klijenata u sektoru građanstva te u sektoru gospodarstva i malog i srednjeg poduzetništva. Središte banke je u Zadru, a poslovni centri nalaze se u Zagrebu, Puli, Splitu, Sisku i Dubrovniku.

Polu godine od dolaska novog većinskog vlasnika, OTP banke, najveće mađarske banke, Nova banka mijenja ime u OTP banka. Nova banka nastala je 2002. godine spajanjem tri regionalne banke - Dalmatinske, Istarske i Sisačke banke te pripajanjem Dubrovačke banke u listopadu 2004. godine što je također bio jedan od noviteta u načinu privatizacije banaka u Republici Hrvatskoj²⁶. Time je završen proces pravnog i operativnog spajanja, jedan od najsloženijih i najzahtjevnijih koji su se ikada odigrali na hrvatskom bankarskom tržištu te je stvorena stabilna i profitabilna bankarska institucija. Od svog nastanka banka se uspješno prilagođavala dinamičnim promjenama na tržištu, ostvarujući sve zapaženije poslovne rezultate i jačajući svoju poziciju. U ožujku 2005. godine većinski vlasnik banke postaje OTP banka, najsnažnija mađarska banka koja uz Mađarsku, posluje i u Slovačkoj, Bugarskoj i Rumunjskoj, a od ove godine i u Hrvatskoj.

Ulaskom u OTP grupu OTP banka Hrvatska povezuje svoju razgranatu mrežu i tradiciju poslovanja u domicilnim regijama s visoko razvijenim bankarskim znanjima stabilno rastuće međunarodne grupacije. Zahvaljujući snazi novog partnerstva OTP banka nastavlja razvijati svoje poslovanje u skladu sa svjetskim standardima kvalitete u pružanju financijskih usluga, na korist klijenata i doprinoseći sveukupnom razvoju bankarstva u Hrvatskoj

²⁶ www.otpbanka.hr/hr/o-nama/otp-banka

5. FINANCIJSKE KRIZE U BANKARSKOM SUSTAVU REPUBLIKE HRVATSKE

Bankovni je sustav u procesu osamostaljenja i tranzicije te uhodavanja tržišnih principa u Republici Hrvatskoj prošao nekoliko kriznih situacija. Ovo će poglavlje nastojati pojasniti probleme u bankovnom sustavu Hrvatske do kojih je došlo u vrijeme tranzicije, odnosno krizne situacije koje su posljedica transformacije gospodarskog sustava, kao i krizne situacije kojima su uzroci kompleksniji i kojima se ne može implicirati naslijeđe socijalističko-komunističkog ambijenta. Predočit će se konkretne problemske situacije, način njihova rješavanja te posljedice, s osobitim naglaskom na najveću krizu bankovnog sustava u Republici Hrvatskoj, onu 1998. godine.

Bankovni sustav Republike Hrvatske, stanje i probleme u funkcioniranju raščlanio sam na tri bitna razdoblja koji su utjecali na rad sustava:

1. Razdoblje od 1990. do 1993.
2. Razdoblje od 1998. do 2000.
3. Razdoblje 2008- do danas

5.1. Kriza u bankovnom sustavu od 1990 do 1993.

Kao osnovne uzroke krize bankarskoga sustava u razdoblju 1990.-1993. možemo navesti naslijeđe bivšega sustava, način provedbe pretvorbe i privatizacije, utjecaj ekonomske politike koja se u uvjetima monetarne nesamostalnosti (do svršetka godine 1991.), rata i nemogućnosti da fiskalnom politikom prikupi odgovarajuća sredstva koristila bankovnim sustavom kao alternativnim izvorom financiranja za ostvarenje ciljeva države. Kada govorimo o naslijeđenim problemima iz bivšega sustava, moramo reći da je od ukupno 45 banaka koje su poslovale u razdoblju 1990.-1993., njih 19 (na čelu s Privrednom, Zagrebačkom, Riječkom, Splitskom, Slavonskom i Istarskom) postojalo i prije godine 1989., od njih su četiri najveće raspolagale sa 2/3 ukupne aktive banaka. Te su banke u socijalizmu morale poslovati kao financijski servis poduzeća, često izvrnut političkim pritiscima, a to je za rezultat imalo gomilanje dugova, nepodmirenih potraživanja i loših zajmova u portfelju tih banaka. U procesu pretvorbe i privatizacije banke se među prvima pretvaraju u dionička društva. Poduzeća osnivači banke, često se radilo o najvećim dužnicima, postaju vlasnici banaka, a da

pritom nisu prebijane uplate za osnivački ulog i dugovanja prema banci. Taj model privatizacije u kojem poduzeća postaju vlasnici banke, a poslije, kao što ćemo vidjeti, banke postaju vlasnici poduzeća, a dugovi se i nenaplaćena potraživanja samo gomilaju, postao je gotovo obrazac za proces privatizacije i dijelom programa sanacije banaka po modelu “iz šupljeg u prazno”, od kojeg korist imaju samo pojedinci, a račun se ispostavlja državi, odnosno građanima Hrvatske.²⁷ Nepovoljna gospodarska situacija uzrokovala je da se bankovni sustav u Hrvatskoj u vrijeme osamostaljenja našao u ozbiljnim problemima. Kriza je imala korijene u :

1. Bivšem socijalističkom sustavu, u kojemu se formiralo više od polovice aktive i pasive bankovnog sustava;
2. Pogrešnom okviru poslovanja, u kojem je bankovni sustav bio servis za provođenje planova organizacija udruženog rada i društveno – političkih zajednica
3. Pogrešnoj poslovnoj politici, prema kojoj temeljna načela poslovanja banaka i gospodarskih subjekata nisu bila sigurnost, likvidnost i profitabilnost, nego tzv. društvena opravdanost proizvodnje i investicija;
4. u bivšim propisima kojima je regulirano bankovno poslovanje, a kojima se nije tražilo od banaka da identificiraju gubitke u svojim bilancama, te su oni s toga ostali prikriveni do promjene sustava
5. izvanrednoj ratnoj situaciji koja je nestabilna i često kaotična, a što narušava same temelje bankarstva – povjerenje zasnovano na stabilnosti i sigurnosti.

²⁷ Družić Gordana: Izvorni znanstveni rad, članak od 10.04.2001.

5.1.1. Problemi banaka u razdoblju 1990 – 1993 :

Najznačajniji problemi banaka u Republici Hrvatskoj u razdoblju samostalnosti:

-Loša aktiva proizašla iz nenaplativih potraživanja nastalih prije osamostaljivanja Republike Hrvatske i tijekom Domovinskog rata

-Visok postotak rizičnih plasmana na razini bankovnog sustava proizišao iz financiranja poduzeća koja posluju s gubitcima temeljem vlasničkih udjela ili političkih čimbenika

-Slaba likvidnost banaka

-Čest slučaj dodjeljivanja kredita banaka u državnom vlasništvu političkom odlukom podobnim pojedincima odnosno njihovim poduzećima

-Stav privatnih vlasnika da su banke neka vrst "samoposluživanja" za financiranje njihove djelatnosti

-Pasivnost bankarskog sustava, kumuliranje gubitaka i nelikvidnost .

Sve je to proizašlo zbog malog utjecaja i ograničenjima centralne banke na kretanja novčane mase, kamatnih stopa i tečaja što je do 1993. godine bilo omogućeno velikim autonomnim pravima poslovnih banaka. Na probleme u funkcioniranju bankovnog sustava u razdoblju 1990 – 1993. godine koji su se ogledali ponajprije u slaboj likvidnosti banaka, ali i u visokom postotku rizičnih plasmana na razini bankovnog sustava, država je pokušala odgovoriti mjerama za ozdravljenje što je proračun koštalo 4,1 milijarde USD no bezuspješno.

Tablica 1:

MJERE ZA OZDRAVLJENJE HRVATSKOG BANKARSTVA

U milijardama USD	1991.	1992.
Izdavanje velikih obveznica	0,990	
Javni dug po osnovi stare štednje		3,19

Izvor Privredni vjesnik: Banke, 6. srpnja 1998.

I pored poduzetih mjera, likvidnost je banaka u godini 1991. bila niža nego u 1990. (5,64%), u 1992. nego u 1991. (3,63 %), a u godini 1993. dolazi do daljeg pada likvidnosti od 2,34% a sve je to proizišlo iz pasivnosti bankarskog sustava i nelikvidnosti i kumuliranim gubicima koji su ogledalo aktivnog sudjelovanja banaka u privatizaciji hrvatskog gospodarskog sustava.

5.2. Druga financijska kriza 1998-2000

Nakon 1993. godine kriza bankarskog sustava je nastavljena kombinacijom raznih politika (nepovoljna monetarna i tečajna) te nastavkom privatizacije i pritiscima vlasnika na uprave banaka da nastave nerazumnu politiku visokih kamatnih stopa i visokom razlikom između aktivnih i pasivnih kamata kojom su pokriveni gubitci. Novi problemi u bankovnom sustavu nastaju 1998. godine unatoč tome što su fiskalni prihodi države značajno povećani zahvaljujući uvođenju poreza na dodanu vrijednost, banke prekomjernim ulaganjima u materijalnu imovinu (zemljišta i poslovni prostori) vlasničkim ulozima u druga trgovačka društva te preambicioznim i neodrživim rastom u neskladu sa pozicijom i prilikama na tržištu nastavljaju lošu poslovnu politiku. Premda ulaganja banke u zemljišta, u zgrade i u uređenje poslovnih prostorija ne smiju premašivati 30% jamstvenoga kapitala, ona su u godini 1998. iznosila 3,3 milijarde kuna, odnosno 38,6% jamstvenoga kapitala. Ta su pretjerana ulaganja u materijalnu imovinu registrirana kod 16 banaka. I drugo ograničenje ulaganja banaka, u materijalnu imovinu i u vlasničke uloge u bankama i u drugim trgovačkim društvima na 70% jamstvenog kapitala, nije poštovalo 9 banaka. Ukupno su ta ulaganja u godini 1998. iznosila 6,8 milijardi kuna, odnosno 78,3% jamstvenoga kapitala.²⁸

S tim u vezi javljaju se dvije negativne pojave: neprimjereno razvijeni selekcijski i kontrolni mehanizmi kreditne politike unutar banaka te posuđivanje povezanim osobama (vlasnicima banaka, članovima upravnih i nadzornih odbora, povezanim tvrtkama i slično) koje je poseban problem, jer se plasmani samo naizgled diversificiraju kada je riječ o plasmanima vlasnički povezanim tvrtkama²⁹. Od 36,8 milijardi kuna dugoročnih zajmova (dugoročni zajmovi, dugoročne vrijednosnice, udjeli u poduzećima i dionice) na dionice i udjele u poduzećima otpadalo je 5,5 milijardi kuna, što znači da su banke značajno sudjelovale u vlasništvu

²⁸ Družić, Gordan, **Bankovni sustav**, Ekonomski pregled 2001.

²⁹ HNB, godišnje izvješće 1998. str. 14-15

poduzeća (gubitaša), tj. da je došlo do “debt-equity swapa” kod transformacije tih poduzeća (NBH, 1995.). Na taj je način stvorena velika imobilna aktiva upitne vrijednosti (vodi se po knjigovodstvenoj vrijednosti), pa nam odnos aktive i pasive pojedinih banaka ne daje točnu sliku o njihovoj prisutnosti na tržištu zajmova. Tako su pojedine banke (primjerice, Privredna banka) s velikom aktivom bile veoma malo zastupljene na tržištu zajmova (većinom se radi o produživanju starih kredita, a novi se ne odobravaju).

Da problem nije samo naslijeđen, upozorava situacija s novim bankama koje su veoma brzo došle u poziciju “starih”. Tako i Hrvatska narodna banka (HNB) u svom Izvješću o stanju u bankovnom sustavu zaključuje “da se u biti problema loše aktive više ne nalaze nenaplativa potraživanja koja su nastala prije osamostaljenja Republike Hrvatske i tijekom Domovinskog rata već poslovanje skupine agresivnih, brzorastućih srednjih banaka čije su stope rasta bile oko četiri puta više od procijenjene stope rasta nominalnog BDP-a“ što je uzrokovalo prijelomni trenutak i tzv. „domino efekt“. U prethodnom su razdoblju ove banke imale visoke kamatne stope na depozite kako bi privukle sredstva za svoje često rizične plasmane koje su izdavale iznimno rizičnim komitentima, a često i povezanim osobama. Krajem 1996. godine ove su banke (gotovo sve nastale poslije 1991. godine) isplaćivale prosječnu kamatnu stopu od 12 % na štedne i oročene depozite, a stabilne banke svega 8 %. U 1998. godini banke su ostvarile ukupni gubitak od 1,3 milijarde kuna, a dok je godinu prije ostvarena dobit od 12, milijarde kuna što je navedene banke (uz druge slabosti i nepravilnosti u poslovanju) dovelo u insolventnost i nelikvidnost te u konačnici i do stečaja.

Rizičnosti plasmana dodatno su pridonijele visoke kamatne stope koje može podnijeti samo mali broj proizvodnji ili investicija. Troškovima visokih kamata valja dodati još troškove provizije, angažmana, pripreme dokumentacije i slično. Budući da plasmani osiromašenim poduzećima postaju sve rizičniji, banke se u svom kreditiranju sve više okreću građanima kao jedinome sektoru od kojeg je moguće relativno sigurno naplatiti potraživanja. Tako je, primjerice, udio kredita poduzećima i kredita građanima u ukupnim kreditima poslovnih banaka u prosincu 1996. iznosio 71,6% i 28,2 %, a u prosincu 2000. taj je udio iznosio 48,8% i 44,8%. Nažalost, ti su krediti građanima više poticali rast uvoza, jer su uglavnom odobravani gotovinski krediti, potrošački krediti i krediti za kupnju automobila, nego što su pridonijeli rastu domaće proizvodnje izgradnjom stanova.³⁰ Kapital banaka oscilira a uzrok za

³⁰Tako se, primjerice, iz godišnjeg izvještaja Riječke banke za godinu 1997. vidi da je od 245 milijuna kuna kredita građanima 95 milijuna (39%) otpadalo na gotovinske kredite, 59 milijuna (24%) na potrošačke kredite, 54 milijuna (22%) na kredite za kupnju automobila, 37 milijuna na ostale kredite, od čega 29 milijuna (12%) na stambene kredite.

smanjenje kapitala u godini 1999. jest smanjenje broja banaka od 60 na 53 i ostvareni gubitak u bankarskom sustavu u prethodnoj godini. Rezervirana sredstva za identificirane gubitke povećana su od 4,6 milijardi kuna u 1997. na 6,9 milijardi kuna u 1998., na 8,7 milijardi kuna u 1999. i na 9 milijardi kuna oko sredine 2000. godine, kada su činila 9,1% ukupne pasive. Na kraju, moramo naglasiti da banke nisu bile samo gotovo isključivi financijer privatizacije, već su i same preuzimale poduzeća; vlasništvo su stjecale po vjerovničkoj i lažnoj komercijalnoj osnovi. Prva se sastojala u pretvaranju potraživanja u uloge u poduzećima, a druga u kupnji poduzeća na aukcijama, gotovo redovito za staru deviznu štednju. I taj pokazatelj upozorava na pogoršanje stanja u gospodarstvu. U strukturi kapitala najveće su se promjene dogodile kod dioničkoga kapitala koji smanjuje svoj udio u ukupnome kapitalu sa 80,2% u 1997. na 73% u studenome 2000. i kod zakonskih rezervi koje povećavaju udio od 8% u 1997. na 16% oko sredine godine 2000.³¹

Trezorski i blagajnički zapisi porasli su od 1997. do polovine godine 2000. više od pet puta i povećali su svoj udio u ukupnoj aktivi sa 1% na 4,7%. Taj podatak potvrđuje tezu da plasmani banaka sve više idu u vrijednosnice (pogotovo one sigurne, kao što su državne obveznice i blagajnički zapisi HNB), čime realni sektor ostaje bez potrebnih kreditnih sredstava. Svi ovi podaci govore o katastrofalnoj politici banaka, koja je dovela do udjela loše aktive od skoro 20% a posljedica svega je odgovor Vlade RH u vidu poduzimanja sanacije banaka, a time i izravno i neizravno saniranje trgovačkih društava – banaka i dužnika. Sva ova poslovna politika i utjecaji kriza na poslovanje banaka doveli su do konstantnog smanjenja broja banaka na tržištu i dodatne financijske troškove Republici Hrvatskoj.

³¹ Družić, Gordan: **Ekonomski položaj privrede**, Ekonomija/Economics, br. 4, 1999., RIFIN, Zagreb, str. 687-723. uključujući štedionice

Tablica 2: Kretanje broja banaka 1993.-2004.

godina	broj banaka
1993.	43
1994.	50
1995.	53
1996.	57
1997.	60
1998.	60
1999.	53
2000.	45
2001.	44
2002.	46
2003.	42
2004.	39

Izvor: HNB stara web stranica;www: <http://old.hnb.hr/publikacije>

Stečaj banaka i štedionica stvorio je državi, odnosno Državnoj agenciji za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka (DAB), obvezu isplate osigurane štednje štedišama. Tijekom 1998. godine započela je isplata štedišama Vukovarske banke i Građanske štedionice a 1999. otvoren je stečaj nad sedam banaka i jednom štedionicom iz popisa u tablici 9., i to ovim redom: Ilirija banka, Komercijalna banka, Glumina banka, Županjska banka, Neretvanska gospodarska banka, Invest štedionica i Promdei banka. U travnju 2000. otvoren je stečajni postupak nad Hrvatskom gospodarskom bankom, u lipnju nad Agroobrtničkom bankom i Trgovačko turističkom bankom.

Slika 3: Kronologija stečajeva i likvidacija

KRONOLOGIJA STEČAJEVA I LIKVIDACIJA	
BANAKA I ŠTEDIONICA	
Banka/štedionica Prijedlog HNB/datum stečaja	
1.	Vukovarska banka veljača 1998.
2.	Gradanska štedionica srpanj 1998.
3.	Ilirija banka srpanj 1998.
4.	Komercijalna banka ožujak 1999.
5.	Glumina banka ožujak 1999.
6.	Županjska banka ožujak 1999.
7.	Gradska banka ožujak 1999.
8.	Neretvansko-gospodarska banka ožujak 1999.
9.	Invest štedionica banka ožujak 1999.
10.	Trgovačko turistička banka lipanj 1999.
11.	Promdei banka rujan 1999.
12.	Hrvatska gospodarska banka ožujak 2000.
13.	Agroobrtnička banka ožujak 2000.
14.	Razvojna banka Dalmacija ožujak 2000.
15.	Adria štedionica ožujak 2000.
<i>Bez odobrenja za rad</i>	
1.	Societe generale (podružnica) ožujak 2000.
2.	Krapinsko-zagorska banka ožujak 2000.
3.	Štedionica za razvoj i obnovu ožujak 2000.
4.	Gold štedionica ranije predlagan stečaj
5.	Mediteran štedionica ranije predlagan stečaj
6.	Investiciono-komercijalna štedionica ožujak 2000.
7.	Štedionica Dugi pogled ožujak 2000.
8.	Zagrebačka štedionica ožujak 2000.

Privremeni upravitelj

Izvor: Izvor: DAB, studeni 2000.,

1. Istarska banka ožujak 2000.
2. Cibalia banka ožujak 2000.

5.3. Svjetska financijska kriza 2008 i njen utjecaj na RH

Financijska kriza, čije su posljedice i dalje prisutne u mnogim dijelovima svijeta, imala je svoje ishodište na američkom tržištu nekretnina. Od početka 2000.-ih godina, na američkom tržištu dolazilo je do rasta hipotekarnih i drugorazrednih hipotekarnih kredita, malih premija za rizik, velike likvidnosti, rasta cijena imovine i „napuhanih“ cijena nekretnina. Tomu su pridonijele i dugogodišnje niske kamatne stope FED-a koje su poticale ubrzani rast nakon kratke američke recesije od 2000. do 2002. godine te nakon terorističkog napada 11. rujna 2001. koji je djelovao negativno na stabilnost američkog financijskog sustava. Međutim, takva politika kamatnih stopa američke centralne banke dovela je do zaduživanja na nerealnoj osnovi pa je stoga nastali „balon“, zbog svojih napuhanih cijena, morao puknuti. Nastala financijska kriza 2008. godine, zbog utjecaja procesa globalizacije, proširila se vrlo brzo i na ostale države u razmjerima koji su ostali nezapamćeni još od Drugoga svjetskog rata³². Pojavom krize, države Europe ostvarile su veće gubitke čak i od SAD-a jer je BDP eurozone smanjen za oko -4,1%, a realni BDP SAD-a za oko -2,4%. Najveći pad BDP-a u državama EU-a te državama svijeta koje je kriza pogodila zabilježen je 2009. godine kada je većina država bilježila pad BDP-a za više -5%, a neke čak i više od -12%.

Većina država je ipak u 2010. i u 2011. godini bilježila porast BDP-a, osim nekolicine država među kojima se u obje godine najviše ističe Grčka. Aktualna globalna financijska kriza širila se pomoću pet glavnih mehanizama: izravnog realnog kanala potaknutog akceleratorom/deceleratorom, bankovnim bilančnim kanalom/kanalom gubitka, kamatnim kanalom, fiksnim kanalom te kanalom kompleksnosti. Nastankom financijske krize na američkom tržištu nekretnina, došlo je do više stope štednje, smanjenja proizvodnje i dohotka te smanjenja uvoza, a na taj način i do smanjenja dohotka u ostalim državama koje trguju sa SAD-om. Na taj način dolazi do negativnog akceleratora jer u tim državama dolazi do pada vrijednosti imovine. Taj kanal proširio je krizu nastalu 2008. Financijska kriza u Republici Hrvatskoj se pojavila zbog prelijevanja odnosno domino učinka iz okruženja. To se dogodilo i zato što robna razmjena hrvatskog gospodarstva s članicama EU-a čini oko 60% sveukupne razmjene. Suočena s rastućim troškovima zaduživanja, gospodarska aktivnost u Republici Hrvatskoj se počela smanjivati polovicom 2008. godine.

³² prof.dr.sc. Zdenko Prohaska, mr.sc. Bojana Olgić Draženović, Stella Suljić dipl.oec., **Uloga banaka u recesiji hrvatskog gospodarstva**, izdavač Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci 2012. Uvod, Rad je dio znanstvenog projekta Hrvatska financijska tržišta i institucije u procesu uključivanja u EU, br. – 081 - 0811 403 - 1411 Ministarstva znanosti obrazovanja i športa u RH

Do kraja godine je trend pada sve više jačao, a početkom 2009. godine započelo je razdoblje velike recesije. Godišnje stope BDP-a i osobne potrošnje u Republici Hrvatskoj bile su najviše u 2007. godini, nakon čega dolazi do značajnijeg opadanja navedenih kategorija u 2008. godini te ostvarenih negativnih vrijednosti u 2009. godini. Najveći pad koji je rezultirao nastankom recesije zabilježen je u industrijskoj proizvodnji i stopi BDP-a te osobnoj potrošnji. Osim što je došlo do negativnih kretanja gospodarstva, u Republici Hrvatskoj se pojavom krize bilježe i niske stope kredita te sve veće stope loših kredita, što je slučaj i ostalih zemlja koje je zahvatila kriza. Nekoliko godina prije financijske krize zabilježen je rast domaćih kredita na oko 12%, a od sredine 2008. godine zabilježen je drastičan pad kredita odobrenih stanovništvu kao i pad odobrenih kredita privatnom sektoru. Međutim, u Republici Hrvatskoj se nije događalo ništa što bi činilo razliku u odnosu na ostale države zahvaćene krizom u Europi. Udio loših kredita rastao je konstantno u 2010. godini zbog velike stope nezaposlenosti i rasta švicarskog franka. Najveći udio loših kredita zabilježen je u ukupnim kreditima u euru, zatim u ukupnim kreditima u švicarskim francima, stambenim kreditima u švicarskim francima, a najmanji udio loših kredita je ostvaren u stambenim kreditima u eurima. Iako se pojavom gospodarske krize pojavio trend smanjenja izdavanja kredita zbog opreza banaka, ali i opreza primatelja kredita, činjenica je da je u ovoj godini povećan broj izdanih kredita poduzećima i državi. Rast kredita za poduzećima za oko 9% godišnje veoma je dinamičan s obzirom na anemičnost realnog sektora i na činjenicu da su krediti državi ponovno najbrža rastuća komponenta kreditnog portfelja.³³

Kreditni državi 2009. godine povećali su se u odnosu na 2008. godinu za 70-ak posto, iz čega se može zaključiti da se u razdoblju krize država zaduživala kod banaka zbog postojećih dugova koji su dolazili na naplatu i na taj je način država uzimala likvidna sredstva koja je bankarski sustav oslobodio. Krediti stanovništvu najslabije su bili zastupljeni 2010. godine i ta vrsta kredita, čiji je udio u ukupnim kreditima 45%, ne bilježe znatniji oporavak što je i očekivano s obzirom na nepovoljna kretanja na tržištu rada, realni pad neto plaća te visoke razine pesimizma.

³³ Nikola Bokan, Lovorka Grgurić, Ivo Krznar, Maroje Lang, **Utjecaj financijske krize i reakcija monetarne politike u Hrvatskoj**, HNB, Istraživanja 1-25, veljača 2010.

5.4. Mjere za oporavak bankovnog sustava RH

Iz navedenih podataka, može se zaključiti je hrvatski bankarski sustav stabilan, ali da je osnovni problem tog sustava što je svoja sredstva u razdoblju financijske krize usmjeravao prema državi umjesto prema privredi. Iako se često kritizira rad Hrvatske narodne banke jer je usredotočen na stabilnost tečaja, ona je izgubila manevarski prostor za vođenje aktivne monetarne politike. Činjenica je da je Hrvatska narodna banka koristila određene regulatorne zahtjeve kako bi osigurala stabilnost financijskog sektora i preko banaka utjecala na razvoj gospodarstva. Prije pojave financijske krize, HNB je vodila restriktivnu monetarnu politiku, ali pojavom krize, njena politika postaje ekspanzivna jer teži povećanju likvidnosti bankovnog sustava da bi banke mogle svoja sredstva usmjeriti u razvoj privrede. Mjere koje je HNB najčešće koristila pojavom krize su obvezna pričuvna i stopa minimalno potrebnih deviznih potraživanja i zamrzavanje tečaja švicarskog franka te pritisak na banke putem Vlade RH radi konverzije nepovoljnih stambenih kredita banaka izdanih u švicarskim francima u druge valute (najčešće u EURO). Stopa minimalno potrebnih deviznih potraživanja bila je visoka, ali je u 2008. godini sa 32% postepeno smanjena do 2010. godine na 20%, i na taj je način bila glavni kanal za osiguranje devizne likvidnosti jer su priljevi kapitala u vrijeme krize smanjeni. Minimalno potrebna devizna potraživanja obvezuju banke da određeni postotak deviznih obveza održavaju u likvidnim deviznim potraživanjima jer je činjenica da hrvatsko stanovništvo, ako štedi, štedi u stranoj valuti; najčešće je to euro. Na taj način je usporen rast domaćih kredita u Hrvatskoj dok su u državama u regiji znatnije rasli. HNB je na stabilizaciju bankarskog sustava u vrijeme krize djelovao i putem granične obvezne pričuve koja je uvedena da bi se smanjilo zaduživanje banaka u inozemstvu. Stopa je postupno povećana s 25% na 55% i na taj način je uspješno zaustavljen rast inozemnog duga poslovnih banaka, značajnije potaknuta dokapitalizacija banaka te izravno inozemno zaduživanje poduzeća. Instrument granične obvezne pričuve ukinut je u listopadu 2008. godine kako bi se u vrijeme krize uklonila snažna prepreka priljevima kapitala u bankarski sektor.

HNB je kontrolu bankarskog sustava provodio i uz kaznu brzorastućim bankama u obliku obveznih blagajničkih zapisa. Mjera se očituje na način da poslovne banke koje ostvaruju rast plasmana privatnom sektoru veći od dopuštenog, obvezne su kupiti blagajničke zapise HNB-a koji donose mali prinos, i to u iznosu od 75% osnovice rasta plasmana koji premašuje dopuštenu stopu rasta.³⁴ Mjera je korištena 2003. godine i godinu dana poslije je ukinuta, a ponovno je uvedena 2006. godine. Jedan od osnovnih regulatora HNB- a bila je stopa obvezne pričuve koja se od prosinca postepeno smanjivala sa 17% na 13%. Sve do 2011. godine, obvezna pričuva je bila glavni instrument sterilizacije bankovnog sustava Republike Hrvatske, no, u rujnu ove godine, HNB se odlučio na povećanje obvezne pričuve na 14% jer bankovni sustav nije ispunio očekivanja HNB-a, nije usmjerio svoja likvidna sredstva u projekte, već ih je usmjerio prema državi. Uz pomoć navedenih instrumenata HNB-a, hrvatske banke su imale bolju kapitalnu zaštitu i zdraviji kreditni portfelj u vrijeme krize u odnosu na zemlje u regiji.

³⁴ Bokan, N. et al., 2010, str. 7.

5.5. Bankovni sustav Republike Hrvatske danas

Dok su ranijih godina domaće banke dominirale listom najuspješnijih domaćih poduzeća, u 2015. bankarski sektor preselio se na listu najvećih gubitaša. U društvu deset kompanija koje su lani izgubile najviše novca čak je pet banaka. Loši, nenaplativi krediti i konverzija kredita u švicarskim francima učili su svoje. Trošak konverzije procjenjuje se na oko šest milijardi kuna, a samo lani banke su se riješile loših kredita u vrijednosti oko tri milijarde kuna, što je sasvim dovoljno da se cijeli sektor gurne u minus.

Prema podacima Fine, Hypo banka je na čelu liste gubitnika s minusom od 2,4 milijarde kuna. Godinu dana ranije, ta banka koja prolazi kroz bolno restrukturiranje, ostvarila je dobit od sedam milijuna kuna. Milijardu kuna izgubio je i Heta Asset Resolution, takozvana loša banka u koju su izdvojeni nekretninski projekti koje je financirao Hypo.

Zagrebačka banka, najveća hrvatska banka, u 2014. radila je s dobiti od milijardu i pol kuna, čime je zasjela na vrh liste uspješnih poduzeća. U 2015., Adris grupa detronirala je Zabu koja je zauzela peto mjesto na listi najneuspješnijih s gubitkom od 662 milijuna kuna.

Dvostruko veći gubitak u 2015. zabilježila je Erste banka, dok su na listu došli i Raiffeisen s 311 milijuna kuna gubitka te Sberbank s minusom od 246 milijuna kuna

Slika 4:

Deset kompanija s najvećim gubitkom u 2015.		
Rang	Tvrtka	Gubitak u mil. Kn
1.	Hypo Alpe Adria Bank	2.456
2.	Ina	1.498
3.	Erste Bank	1.241
4.	Heta Asset Resolution	1.065
5.	Zagrebačka banka	662
6.	Crosco	353
7.	Raiffeisen Bank	311
8.	Boxmark Leather	272
9.	Uljanik Brodogradilište	247
10.	Sberbank	246
Izvor: Fina		8.351

Posljednjih nekoliko godina u Hrvatskoj je procvjetala trgovina na specifičnom tržištu vrijednom gotovo 60 milijardi kuna na kojem su glavni sudionici banke sa svojim lošim kreditima i specijalizirane tvrtke koje vrebaju prilike za dobru zaradu. Na neformalnim tržištima trguje se različitim oblicima dugova, od onih koji su tek dospjeli na naplatu do onih kojima je davno istekao rok naplate. Pritom cijena duga ovisi o kredibilnosti dužnika, sredstvima osiguranja i roku dospeljeća pa vrijedi pravilo 'što je dug teže naplativ to je jeftiniji'.

Tržište dospjelih dugova u Hrvatskoj krajem veljače bilo je vrijedno gotovo 60 milijardi kuna od čega su 22 milijarde bili dugovi tvrtaka, a 37,3 milijarde dugovi građana. Najviše nenaplativih dugova, oko 45 milijardi kuna, drže banke, a radi se o tzv. lošim kreditima.

Premda je većina tih kredita osigurana hipotekama i drugim instrumentima osiguranja plaćanja, banke su sklonije prodaji takvih kredita nego prisilnoj naplati. Prema podacima HNB-a, u protekle četiri godine banke su prodale loših kredita nominalne vrijednosti 12,8 milijardi kuna, a najveći dio odnosi se na restrukturiranje imovine banke Hypo prenošenjem na povezane tvrtke.

U posljednje vrijeme pojačan je interes specijaliziranih agencija i fondova za kupnju toksičnih kredita pa sve više banka odlučuje utržiti neperspektivnu imovinu o čemu svjedoči podatak da je samo u zadnjem kvartalu 2015. prodano 1,7 milijardi kuna loših kredita.

Na kraju prve polovine 2015. zadržan je isti broj kreditnih institucija kao i na kraju 2014., njih 33, među kojima 27 banaka, jedna štedna banka i pet stambenih štedionica. Njihova imovina iznosila je 404,0 mlrd. kuna, što je u odnosu na kraj 2014. porast od 0,2%. Pritom je imovina banaka (uključujući štednu banku) porasla za samo 0,2%, a imovina stambenih štedionica za 2,0%. Negativna kretanja imovine banaka iz nekoliko prethodnih godina, a potom slab porast u prvoj polovini ove godine, utjecali su na blago opadanje dominantnog udjela imovine banaka u sustavu, na 98,0%. Pod utjecajem tih kretanja, ali i navedenog porasta imovine stambenih štedionica, imovina stambenih štedionica dosegla je 2,0% ukupne imovine kreditnih institucija, što je najviši udio od kraja 2006³⁵.

³⁵ HNB, **Bilten o bankama** broj 29, kolovoz 2016. str 3

Slika 5: Banke koje imaju odobrenje za rad

Banka Kovanica d.d., Varaždin

Banka splitsko-dalmatinska d.d., Split

BKS Bank d.d., Rijeka

Croatia banka d.d., Zagreb

Erste&Steiermärkische Bank d.d., Rijeka

Hrvatska poštanska banka d.d., Zagreb

Hypo Alpe-Adria-Bank d.d., Zagreb

Imex banka d.d., Split

Istarska kreditna banka Umag d.d., Umag

Jadranska banka d.d. Šibenik, Šibenik

Karlovačka banka d.d. Karlovac, Karlovac

KentBank d.d., Zagreb

Kreditna banka Zagreb d.d., Zagreb

OTP banka Hrvatska d.d., Zadar

Partner banka d.d., Zagreb

Podravska banka d.d., Koprivnica

Primorska Banka d.d., Rijeka

Privredna banka Zagreb d.d., Zagreb

Raiffeisenbank Austria d.d., Zagreb

Samoborska banka d.d., Samobor

Sberbank d.d., Zagreb

Slatinska banka d.d., Slatina

Société Générale-Splitska banka d.d., Split

Štedbanka d.d., Zagreb

Vaba d.d. banka Varaždin, Varaždin

Veneto banka d.d., Zagreb

Zagrebačka banka d.d., Zagreb

Izvor: HNB, Bilten 210, Zagreb, siječanj 2015, str. 107

Slika 6: Štedne banke koje imaju odobrenje za rad

Tesla štedna banka d.d., Zagreb

U razdoblju 1993 – 1998. privatizacijom banaka i razvojem financijskog tržišta došlo je do znatnog povećanja broja banaka sa 43 na 60 (uključujući štedionice) da bi u periodu od 1999 – 2005. nastupilo prvo smanjenje na 39 banaka te je nastavljeno slijedećih godina potpomognuto globalnom svjetskom financijskom krizom koja se značajno odrazila na hrvatski financijski i bankovni sustav prestankom poslovanja još 12 banaka. Danas je na tržištu Republike Hrvatske prisutno 27 banaka koje više-manje uspješno egzistiraju i posluju na tržištu.

Slika 7: Stambene štedionice koje imaju odobrenje za rad

HPB-Stambena štedionica d.d., Zagreb

PBZ stambena štedionica d.d., Zagreb

Prva stambena štedionica d.d., Zagreb

Raiffeisen stambena štedionica d.d., Zagreb

Wüstenrot stambena štedionica d.d., Zagreb

Slika 8: Ostale institucije

Hrvatska banka za obnovu i razvitak, Zagreb, posluje u skladu sa Zakonom o Hrvatskoj banci za obnovu i razvitak (NN 138/2006. i 25/2013.)

Slika 9: Predstavništva inozemnih banaka

BKS Bank AG, Zagreb

Predstavništvo u Republici Hrvatskoj/Zagreb

10 000 Zagreb, Ivana Lučića 2a

Tel.: +385 1/4836 656, 4836 655

Telefaks: +385 1/4876-555

COMMERZBANK AKTIENGESELLSCHAFT, Zagreb

Predstavništvo u Zagrebu

10 000 Zagreb, Račkoga 8

Tel.: +385 1/4551 565, 4551 568

Telefaks: +385 1/4876-555

DEUTSCHE BANK AG, Zagreb

Predstavništvo u Republici Hrvatskoj/Zagreb

10 000 Zagreb, Petrinjska 9/II

Tel.: +385 1/4811-066, 4922-826

Telefaks: +385 1/4922-827

LHB INTERNATIONALE HANDELSBANK AG, Zagreb

Predstavništvo Zagreb

10 000 Zagreb, Ivana Lučića 2a

Tel.: +385 1/4844 030, 4844 031

Telefaks: +385 1/4843 611

Slika 10: Banke i štedionice u stečaju

Naziv banke/štedionice	Datum otvaranja stečaja
1. AGRO-OBRTNIČKA BANKA d.d., Zagreb	14. 6. 2000.
2. ALPE JADRAN BANKA d.d., Split	15. 5. 2002.
3. CENTAR BANKA d.d., Zagreb	30. 9. 2013.
4. CREDO BANKA d.d., Split	16. 1. 2012.
5. GLUMINA BANKA d.d., Zagreb	30. 4. 1999.
6. HRVATSKA GOSPODARSKA BANKA d.d., Zagreb	19. 4. 2000.
7. ILIRIJA BANKA d.d., Zagreb	6. 4. 1999.
8. NAVA BANKA d.d., Zagreb	1. 12. 2014.
9. TRGOVAČKO-TURISTIČKA BANKA d.d., Split	3. 5. 1999.
11. ŽUPANJSKA BANKA D.D. Županja	3. 5. 1999.
10. GRADSKA BANKA d.d., Osijek	8. 9. 2000.

Slika 11: Banke i štedionice u likvidaciji

Naziv banke/štedionice	Datum pokretanja likvidacije
1. INVESTICIJSKO-KOMERCIJALNA ŠTEDIONICA d.d., Zagreb	31. 5. 2000.
2. KRIŽEVAČKA BANKA BANKA d.d., Križevci	3. 1. 2005.
3. OBRTNIČKA ŠTEDNA BANKA d.d., Zagreb d.d., Zagreb	22. 12. 2010.

Slika 12: Banke i štedionice koje su izgubile odobrenje za rad, a nisu pokrenule postupak likvidacije

Naziv banke/štedionice	Datum oduzimanja odobrenja za rad
1. HIBIS ŠTEDIONICA d.d., Zagreb	7. 3. 2001.
2. ZAGREBAČKA ŠTEDIONICA d.d., Zagreb (sada MEDFIN d.o.o., Zagreb - u stečaju)	22. 3. 2000.

Izvor: HNB, Bilten 217, Zagreb, rujan 2015, str. 113

U prvoj polovini 2015. imovina banaka vrlo je blago porasla, isključivo pod utjecajem tečajnih kretanja, a posebice jačanja švicarskog franka nakon izvanrednih događaja u siječnju te godine. Radi olakšanja položaja dužnika zaduženih u švicarskim francima Vlada RH donijela je mjere o fiksiranju tečaja švicarskog franka za kredite u otplati na razdoblje od godine dana. Banke su odmah i u cijelosti priznale troškove u visini razlike koja nastaje primjenom administrativno utvrđenog i tržišnog tečaja. Ti su troškovi, zajedno s naraslim troškovima rezerviranja za sudske sporove, bili osnovni razlog pada dobiti (prije poreza) u odnosu na prvih šest mjeseci 2014., za 6,0%

U proteklih pola godine kapital se banaka smanjio za 1,3% (za 0,7 mlrd. kuna). Na to je najviše utjecalo raspoređivanje dobiti iz 2014., a koje je u promatranom razdoblju provelo 14 od 16 banaka koje su ostvarile dobit u prošloj godini. Dobit je tih banaka iznosila 2,8 mlrd. kuna, od čega je 2,2 mlrd. isplaćeno kroz dividende. Iako su preostali dio dobiti banke zadržale u kapitalu, zadržana dobit i zakonske rezerve bile su nešto manje nego prethodne godine. Uzrok je tome bila potreba pokrića gubitaka iz prošle godine kao i prenesenih gubitaka iz prijašnjih godina. Dodatni je činitelj smanjenja kapitala bio manji iznos nerealizirane dobiti s osnove vrijednosnog usklađivanja financijske imovine raspoložive za prodaju, za 9,3% odnosno za 57,7 milijuna kuna. Provedene dokapitalizacije kod četiriju banaka povećale su dionički kapital za 71,9 mil. kuna, što je tek ublažilo ukupna kretanja.

Tablica 3: Vlasnička struktura banaka i udio njihove imovine u imovini svih banaka

	XII. 2013.		XII. 2014.		VI. 2015.		
	Broj banaka	Udio	Broj banaka	Udio	Broj banaka	Udio	
Domaće vlasništvo	14	10,3	12	9,9	12	9,7	
Domaće privatno vlasništvo	12	5,1	10	4,7	10	4,4	
Domaće državno vlasništvo	2	5,3	2	5,2	2	5,3	
Strano vlasništvo	16	89,7	16	90,1	16	90,3	
Ukupno	30	100,0	28	100,0	28	100,0	

Izvor HNB, Bilten o bankama broj 29, kolovoz 2016. str 13

Većina je banaka bila vrlo dobro kapitalizirana, a posebice banke vodeće po visini imovine. Najveći je broj banaka, njih 15, imao stope ukupnoga kapitala u rasponu od 13,5% do 20%. Devet je banaka, s udjelom u imovini svih banaka od gotovo 75%, imalo stope veće od 20%. Zbog ne udovoljavanja zakonskim odredbama o adekvatnosti kapitala kod jedne su banke bile poduzete mjere.

Tablica 4: Struktura imovine banaka na kraju razdoblja, u milijunima kuna i postocima

	XII. 2013.		XII. 2014.			XII. 2015.		
	Iznos	Udio	Iznos	Udio	Promjena	Iznos	Udio	Promjena
Gotovina i depozit kod HNB-a	51.284,0	12,9	50.252,6	12,7	-2,0	49.425,3	12,6	-1,6
Gotovina	6.369,7	1,6	6.462,7	1,6	1,5	7.289,7	1,9	12,8
Depoziti kod HNB-a	44.914,3	11,3	43.789,9	11,1	-2,5	42.135,6	10,7	-3,8
Depoziti kod banarskih institucija	21.8464,2	5,4	26.369,8	6,7	22,9	27.728,2	7,0	5,2
Trezorski zapisi MF-a i blagajnički zapisi HNB-a	13.634,0	3,4	15.353,5	3,9	12,6	12.258,7	3,1	-20,2
Vrijednosni papiri	30.033,7	7,5	34.36,2	8,7	14,0	37.901,3	9,6	10,7
Derivatna financijska imovina	1.583,6	0,4	1.357,0	0,3	-14,3	2.431,1	0,6	79,2
Kredit	263.822,4	66,3	253.132,3	64,0	-4,1	246.949,2	62,8	-2,4
Kredit financijskim institucijama	8.912,2	2,2	6.355,2	1,6	-28,7	5.633,8	1,4	-11,4
Kredi dani ostalim komitentima	254.910,2	64,1	246.777,2	62,4	-3,2	241.315,5	61,3	-2,2
Ulaganja u podružnice, pridružena društva i zajedničke pothvate	3.185,7	0,8	2.722,1	0,7	-14,6	4.185,3	1,1	53,8
Preuzeta imovina	1.541,2	0,4	1.544,8	0,4	0,2	1.550,0	0,4	0,3
Materijalna imovina (minus amortizacija)	4.253,5	1,1	4.243,0	1,1	-0,2	4.456,1	1,1	5,0
Kamata, naknada i ostala imovina	7.061,5	1,8	6.026,3	1,5	-14,7	6.509,0	1,7	8,0
Ukupno imovine	397.863,7	100,0	395.237,7	100,0	-0,7	393.394,3	100,0	0,5

Izvor HNB, Bilten o bankama broj 29, kolovoz 2016. str 15

Tablica 5: Struktura obveza i kapitala banaka na kraju razdoblja, u milijunima kuna i postocima

	XII. 2013.		XII. 2014.			XII. 2015.		
	Iznos	Udio	Iznos	Udio	Promjena	Iznos	Udio	Promjena
Kreditni od financijskih institucija	15.146,0	3,8	14.617,1	3,7	-3,5	12.966,5	3,3	-11,3
Kratkoročni krediti	2.124,8	0,5	2.426,3	0,6	14,3	1.342,0	0,3	-44,7
Dugoročni krediti	13.021,2	3,3	12.188,9	3,1	-6,4	11.624,5	3,0	-4,6
Depoziti	282.805,6	71,1	286.075,4	72,4	1,2	294.214,6	74,8	2,8
Depoziti na transakcijskim računima	54.245,1	13,6	67.556,3	17,1	24,5	76.631,9	19,5	13,4
Štedni depoziti	21.785,7	5,5	18.045,1	4,6	-17,2	21.052,5	5,4	16,7
Oročeni depoziti	206.774,8	52,0	200.474,1	50,7	-3,0	196.530,2	50,0	-2,0
Ostali krediti	26.337,2	6,6	21.944,3	5,6	-16,7	11.314,5	2,9	-48,4
Kratkoročni krediti	4.531,3	1,1	3.806,9	1,0	-16,0	1.378,7	0,4	-63,8
Dugoročni krediti	21.805,9	5,5	18.137,4	4,6	-16,8	9.935,9	2,5	-45,2
Derivatne fin.obveze i ostale fin.obveze kojima se trguje	1.878,1	0,5	1.180,5	0,3	-37,1	2.339,2	0,6	98,2
Izdani dužnički vrijednosni papiri	299,9	0,1	299,9	0,1	0,0	300,8	0,1	0,3
Kratkoročni izdani dužnički vrijednosni papiri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8	0,0	0,0
Dugoročni izdani vrijednosni papiri	299,9	0,1	299,9	0,1	0,0	300,0	0,1	0,0
Izdani podređeni instrumenti	1.453,5	0,4	2.050,0	0,5	41,0	2.724,0	0,7	32,9
Izdani hibridni instrumenti	3.005,9	0,8	2.319,4	0,6	-22,8	2.198,4	0,6	-5,2
Kamate,naknade i ostale obveze	11.445,8	2,9	11.231,2	2,8	-1,9	17.361,6	4,4	54,6
Ukupno obveze	342.371,9	86,1	339.717,8	86,0	-0,8	343.419,6	87,3	1,1

Dionički kapital	33.964,7	8,5	33.757,2	8,5	-0,6	34.275,4	8,7	1,5
Dobit (gubitak) tekuće godine	477,6	0,1	1.534,6	0,4	221,3	-4.615,8	-1,2	-400,8
Zadržana dobit (gubitak)	16.315,3	4,1	15.943,0	4,0	-2,3	15.579,3	4,0	-2,3
Zakonske rezerve	1.108,6	0,3	1.046,0	0,3	-5,7	1.035,2	0,3	-1,0
Statutarne i ostale kapitalne rezerve	3.035,4	0,8	2.600,4	0,7	-14,3	2.892,5	0,7	11,2
Revalorizacijske rezerve	610,4	0,2	727,9	0,2	19,2	1.115,1	0,3	53,2
Dobit (gubitak) prethodne godine	-20,2	0,0	-89,1	0,0	342,2	-307,0	-0,1	244,4
Ukupno kapital	55.491,8	13,9	55.519,9	14,0	0,1	49.974,7	12,7	-10,0
Ukupno obveze i kapital	397.863,7	100,00	395.237,7	100,00	-0,7	393.394,3	100,00	0,5

Izvor: HNB, Bilten o bankama broj 29, kolovoz 2016. str 21

Banke nastavljaju s uštedama na općim administrativnim troškovima i amortizaciji za daljnjih 72,7 mil. kuna ili 2,0%. Banke su od početka krize nastojale ograničiti ove troškove, pa oni od 2009. imaju vrlo male stope promjena, a od 2013. pa do kraja lipnja 2015. neprekinut je trend njihova smanjenja. Smanjenju ovih troškova u odnosu na lipanj 2014. pridonijele su sve sastavnice (osim troškova ulaganja u nekretnine), a najviše niži troškovi reprezentacije, reklame, propagande te ostali opći administrativni troškovi. Troškovi zaposlenika blago su se smanjili (0,3%), što je povezano s kretanjem njihova broja, koji se u jednogodišnjem razdoblju, uglavnom pod utjecajem izlaska dviju malih banaka iz sustava, smanjio za 240 (1,1%), na 20.708. Od početka krize, odnosno od kraja 2008. do kraja lipnja 2015., banke uz manje prekide kontinuirano smanjuju broj zaposlenika. U tom se razdoblju broj zaposlenika u bankama smanjio za 1.357, odnosno za 6,2%, pri čemu je samo manji dio tog smanjenja posljedica izlaska četiriju manjih institucija iz sustava, dok je veći dio odraz racionalizacije poslovanja (procesa pripajanja, smanjivanja broja poslovnih jedinica, povećanja izravnih kanala prodaje i sl.).

Poslovanje banaka u prvom polugodištu 2015. nastavila je karakterizirati slaba kreditna aktivnost te razduživanje na financijskim tržištima, stranim i domaćim, kao i nastavak razdoblja padajućih kamatnih stopa. Znatne uštede na kamatnim troškovima ojačale su neto kamatni prihod. On je na kraju lipnja 2015. dosegnuo 76,4% ukupnoga operativnog prihoda banaka, što je najviši udio od početka 2004. godine²⁰. Učinak spomenute mjere za olakšanje položaja dužnika u švicarskim francima i povećanje ostalih operativnih troškova rezultirali su padom udjela neto ostaloga nekamatnog prihoda, na samo 2,0% ukupnoga operativnog prihoda. Manji pozitivan utjecaj imao je neto prihod od provizija i naknada, gdje je rast prihoda nadmašio rast troškova. Unatoč postignutim nastojanjima banaka da održe i poboljšaju kamatnu razliku navedeni se pad neto ostaloga nekamatnog prihoda negativno odrazio na ukupni operativni prihod banaka, koji je manji za 1,7%. Blaga, ali suprotna kretanja preostalih stavki računa dobiti i gubitka nisu mogla umnogome djelovati na konačni rezultat, pa su tako uštede na općim administrativnim troškovima gotovo u cijelosti neutralizirane porastom troškova ispravaka vrijednosti i rezerviranja, poglavito s osnove spomenutih troškova rezerviranja za sudske sporove.

Iako bez zamjetljivijeg poboljšanja agregatne profitabilnosti sustava, kod niza pojedinačnih kreditnih institucija uočava se njezin oporavak. Tako je na kraju prve polovine 2015. šest banaka poslovalo s gubitkom, dok je godinu dana ranije s gubitkom poslovalo deset banaka. Unatoč smanjenju broja banaka koje posluju s gubitkom, iznos agregatnog gubitka (229,7 mil. kuna) bio je osjetno veći nego u usporednom razdoblju. Na porast gubitka, kao i udjela imovine banaka koje su poslovale s gubicima u ukupnoj imovini banaka, s 2,9% na 14,6%, presudno su utjecale dvije banke kojima su na visinu negativnog rezultata snažno utjecali kreditni gubici povezani s procesima čišćenja bilanca (povezani s procesima promjene vlasništva odnosno pripajanja).

6. OSTALE NEBANKOVNE FINANCIJSKE INSTITUCIJE

6.1. Pojam *financijskog sektora*

U financijski sektor osim dominantnog bankarskog sustava također spadaju i osiguravajuća društva, investicijski fondovi, obvezni i dobrovoljni mirovinski fondovi, brokerske kuće i stambene štedionice. Financijski sektor u Republici Hrvatskoj je u kontinuiranom jačanju i sada je mnogo otporniji na lagane makroekonomske šokove.

Bankarski je sektor u cjelini u posljednjih godina profitabilan. Veće banke su dobro kapitalizirane, a njihovi sustavi za upravljanje rizikom su poboljšani. Tržište kapitala još je uvijek nedovoljno razvijeno s obzirom da je regulatorni okvir tek nedavno ojačan donošenjem novih zakona o vrijednosnim papirima i o preuzimanju dioničkih društava te jačanjem uloge Komisije za vrijednosne papire čime se trebaju stvoriti preduvjeti za napredak u narednom razdoblju.

Najveći dio hrvatskog financijskog sektora, gledano prema veličini aktive financijskih institucija, čine banke koje raspolažu s 88% ukupne imovine financijskog sustava. Udio osiguravajućih društava u ukupnoj imovini financijskog sektora iznosi 6,4%, investicijskih fondova 3,2%, a ostalih 2,3% otpada na štedno-kreditne zadruge (0,7%), stambene štedionice (0,9%), privatizacijske investicijske fondove (0,4%) i mirovinske fondove (0,4%).

Uz poslovne banke, kreditne institucije u Republici Hrvatskoj čine još i stambene štedionice te štedne banke. Štedne banke nastale su preobrazbom štedno-kreditnih zadruga (kao i kreditne unije), a njihovo poslovanje regulira i nadzire HNB.³⁶

³⁶ Izvor <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska.../uloge-i.../financijski-sustav-rh>

6.2. Stambene štedionice i njihovo poslovanje

Stambene štedionice potiču nacionalnu štednju i stambeno zbrinjavanje tako što prikupljaju štednju fizičkih osoba s ciljem da je nakon zakonski propisanog roka plasiraju tim istim osobama u obliku povoljnih stambenih kredita.

Strukturalna obilježja stambenih štedionica u prvoj polovini 2015. nisu se promijenila. I nadalje je poslovalo pet stambenih štedionica, od kojih su u izravnom ili neizravnom stranom vlasništvu bile njih četiri, a jedna je bila u domaćem vlasništvu. Na imovinu stambenih štedionica u stranom vlasništvu otpadalo je 96,6% ukupne imovine stambenih štedionica. Preostalih 3,4% ukupne imovine odnosilo se na imovinu štedionice u domaćem vlasništvu. Zbog niže stope povećanja imovine banaka, udio imovine stambenih štedionica u ukupnoj imovini kreditnih institucija blago se povećao te je dosegnuo 2,0%. Na kraju prve polovine 2015. u stambenim štedionicama poslove je obavljalo 298 zaposlenika, odnosno 9,7% manji broj zaposlenika nego na kraju 2014. Zbog toga i zbog istodobnog povećanja imovine prosječan iznos imovine kojom je upravljao jedan zaposlenik porastao je na 26,6 mil. kuna.

Na kraju prve polovine 2015. ukupna imovina stambenih štedionica iznosila je 7,9 mlrd. kuna, što je za 154,1 mil. kuna ili 2,0% veći iznos nego na kraju 2014. Iako su u promatranom razdoblju stambene štedionice ostvarile povećanje ukupne bilance, obujam poslovanja sa stambenim štedišama smanjio se. zbog porasta depozita kod financijskih institucija (57,8 mil. kuna ili 13,3%), te porasta ukupnih ulaganja stambenih štedionica u vrijednosne papire za 215,9 mil. kuna (7,6%) a rezultat je većih ulaganja u obveznice RH, a tako da se može reći da su stambene štedionice poslovale dobro u 2015. godini s obzirom na loše pokazatelje u gospodarskom i bankovnom sustavu.

Tablica 6: Struktura imovine stambenih štedionica na kraju razdoblja u milijunima kuna i postotcima³⁷

	XII. 2013.		XII. 2014.			XII. 2015.		
	Iznos	Udio	Iznos	Udio	Promjena	Iznos	Udio	Promjena
Gotovina i depozit kod HNB-a	0,0	0,0	0,0	0,0	-48,1	0,0	0,0	42,9
Gotovina	0,0	0,0	0,0	0,0	-48,1	0,0	0,0	42,9
Depoziti kod HNB-a	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Depoziti kod bankarskih institucija	522,8	6,9	434,1	5,6	-17,0	563,9	7,3	29,9
Trezorski zapisi MF-a i blagajnički zapisi HNB-a	435,9	5,8	350,8	4,5	-19,5	162,4	2,1	-53,7
Vrijednosni papiri	2.256,5	29,8	2.481,2	31,9	10,0	2.706,7	34,8	9,1
Derivatna financijska imovina	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kredit	4.034,6	53,3	4.381,4	56,4	8,6	4.226,0	54,4	-3,5
Kredit financijskim institucijama	20,8	0,3	141,6	1,8	580,6	52,0	0,7	-63,3
Kredit ostalim komitentima	4.013,8	53,1	4.239,7	54,5	5,6	4.174,0	53,7	-1,5
Ulaganja u podružnice, pridružena društva i zajedničke pothvate	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Preuzeta imovina	0,2	0,0	0,2	0,0	0,0	1,4	0,0	783,8
Materijalna imovina (minus amortizacija)	3,9	0,1	3,0	0,0	-22,1	2,2	0,0	-28,7
Kamata, naknada i ostala imovina	310,8	4,1	124,4	1,6	-60,0	109,6	1,4	-11,9
Ukupno imovine	7.564,7	100,0	7.774,9	100,0	2,8	7.772,2	100,0	2,0

³⁷ HNB, Bilten o bankama broj 29, kolovoz 2016

6.3. Osiguravajuća društva i mirovinski fondovi

Osiguravajuća društva i mirovinski fondovi zajedno čine oko 20% imovine financijskog sektora (na kraju 2014. godine), a njihovo poslovanje regulira i nadzire Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (Hanfa). Obvezni mirovinski fondovi, nakon poslovnih banaka, drugi su najvažniji financijski posrednici u RH, a osnovani su u sklopu mirovinske reforme započete 1999. godine, kojom je osim javnog dijela mirovinskog sustava (prvog stupa - međugeneracijske solidarnosti) uveden i drugi stup individualne kapitalizirane štednje te treći stup dobrovoljne kapitalizirane štednje. Konstantne uplate članova drugog stupa, uz još uvijek gotovo zanemarive isplate, stabilno povećavaju imovinu ovih posrednika. Dobrovoljni mirovinski fondovi bilježe porast udjela u imovini financijskog sektora u posljednjih nekoliko godina, no još uvijek su posrednici s relativno malim udjelom.

Društva za osiguranje i reosiguranje nalaze se na trećem mjestu po važnosti u financijskom sektoru. Osnovna je svrha osiguranja prenošenje rizika iz okruženja s pojedinca na osiguratelja, a najveći dio zaračunate bruto premije odnosi se na neživotna osiguranja, među kojima dominira osiguranje od odgovornosti za upotrebu motornih vozila.

Od 25 osiguravajućih društava koliko ih postoji u RH, najveći je osiguratelj Croatia osiguranje koje je privatizirano od strane Adris grupe. Statistika po društvima za osiguranje pokazuje da i dalje najveći tržišni udio, od 32 posto, drži Croatia osiguranje, s 813,3 milijuna kuna zaračunate bruto premije na kraju ožujka. Zaračunata bruto premija Croatia osiguranja na godišnjoj je razini smanjena za 8,23 posto, pa je i tržišni udio smanjen za 2,7 postotnih bodova. Drugi je Allianz, s 319 milijuna kuna ukupne zaračunate bruto premije, što je tržišni udio od 12,6 posto. I Allianz bilježi godišnji pad zaračunate bruto premije za 18,2 posto. U strukturi osiguranja osim klasičnih auto osiguranja u kategoriji neživotnih osiguranja snažnu ekspanziju doživljavaju osiguranje imovine i zdravstveno osiguranje a životna osiguranja također doživljavaju zamjetan rast³⁸.

³⁸ Izvor <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska.../uloge-i.../financijski-sustav-rh>

6.4. Ostali financijski posrednici

Treću skupinu financijskih posrednika (koja zajedno čini oko 8% imovine sektora) čine: investicijski fondovi, društva za leasing, društva za faktoring te kreditne unije. Investicijski fondovi su skupine imovine kojom upravljaju društva za upravljanje investicijskim fondovima na temelju statuta fonda i odredbi Zakona o investicijskim fondovima. Oni mogu biti otvorenog ili zatvorenog tipa, ovisno o tome je li broj udjela u fondu konačan ili ne a predstavljaju financijske organizacije/investitore koji se osnivaju sa ciljem prikupljanja novčanih sredstava od svojih ulagača te ih potom ulažu u kratkoročne i dugoročne investicije uvažavajući pri tom načela sigurnosti, profitabilnosti, likvidnosti te disperzije rizika (ulaganje u razne vrijednosne papire i financijske instrumente – dionice, obveznice, trezorske zapise, depozite i sl.). Leasing je posao davanja imovine na upotrebu i pod kontrolu a da se nad njim ne stječe vlasništvo, a ovisno o tome proizlazi li iz njega dugoročna obveza za najmoprimca ili najmodavca, može biti operativni ili financijski. Faktoring je oblik kratkoročnoga komercijalnog financiranja zasnovanog na prodaji dugova jedne strane drugoj uz diskont. Osim kreditnih unija, financijskih posrednika s marginalnim udjelom na financijskom tržištu, koje nadzire Hrvatska narodna banka, poslovanje posrednika iz ove skupine regulira i nadziru i financijske institucije čiji je djelokrug rada opisan u slijedećem poglavlju.

6.5. Nadzorne institucije

Slijedeće institucije imaju ulogu nadzora u financijskom sektoru:

Hrvatska narodna banka nadzor kreditnih institucija provodi u obliku izravnog nadzora i u vidu analize financijskih izvješća kreditnih institucija (nadzor bonitetnom analizom). Kod *izravnog nadzora* provjerava se određeno ciljano područje poslovanja kreditne institucije, u prostorijama kreditne institucije. *Nadzor bonitetnom analizom* je kontinuirano praćenje poslovanja kreditne institucije, procjena rizičnosti poslovanja i provjera zakonitosti njezina poslovanja, a provodi se analizom dostavljenih financijskih izvješća i dodatno zatraženih informacija te komunikacijom s kreditnom institucijom. U slučaju da se nadzorom nad poslovanjem kreditne institucije utvrde određene nepravilnosti ili nezakonitosti, HNB može kreditnoj instituciji naložiti mjere s ciljem otklanjanja tih nedostataka.

Komisija za vrijednosne papire Republike Hrvatske obavlja nadzor analizom i uvidom u financijska i poslovna izvješća, poslovnu dokumentaciju te ostale podatke i evidencije koje su nadzirane osobe obvezne voditi ili Komisiji dostavljati prema odredbama Zakona o tržištu vrijednosnih papira i propisima donesenim na temelju ovoga Zakona, kao i uzimanjem izjava i očitovanja od odgovornih osoba i ostalih zaposlenika u nadziranoj pravnoj osobi, kao i od drugih fizičkih osoba koje imaju saznanja od interesa za nadzor.

Agencija za nadzor mirovinskih fondova i osiguranja donosi provedbene propise na temelju Zakona o Hrvatskoj agenciji za nadzor financijskih usluga, zakona koji uređuju tržište kapitala, investicijske i druge fondove, preuzimanje dioničkih društava, mirovinska osiguravajuća društva, leasing društva, osiguranje i reosiguranje te financijske usluge, kao i drugih zakona kada je to tim zakonima ovlaštena i obavlja nadzor poslovanja subjekata nadzora utvrđenih propisima te pravnih osoba koje se bave poslovima faktoringa, osim ako ih banke obavljaju unutar svoje registrirane djelatnosti, te nalagati mjere za uklanjanje utvrđenih nezakonitosti i nepravilnosti.

Direkcija za nadzor društava za osiguranje je pravna osoba koja obavlja nadzor nad poslovanjem društava za osiguranje i zastupnika i posrednika u osiguranju.

Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka (DAB), koja nadzire sustav zaštite depozita kod bankarskih financijskih posrednika.

7. ZAKLJUČAK

Premda se brojni građani Hrvatske ne mogu pomiriti s činjenicom da je hrvatsko bankarstvo u stranim rukama, ističe se kako je njihov dolazak pridonio postizanju više razine konkurentnosti, većoj efikasnosti i boljoj kvaliteti proizvoda i usluga. Bilančni podaci pokazuju da su strane banke profitabilnije, imaju niže troškove poslovanja i bolju kvalitetu aktive od domaćih banaka. No ipak, kreditni rast teško može omogućiti strukturni razvoj hrvatskog gospodarstva imamo li u vidu kako je većina kredita potrošačkog karaktera (kreditni za automobile itd.). Vrlo je značajno i nadalje razvijati tržište kapitala, ponajprije izdavanjem novih dugoročnih papira te privatizacijom državnih poduzeća na burzi, a potrebno je ostvariti i punu transparentnost i stabilnost kako bi se privuklo što više domaćih i stranih ulagača. Konkurencija među bankama se povećava, a očituje se u daljnjem smanjenju kamatnih stopa, liberaliziranju uvjeta za dobivanje kredita, povećanju broja bankarskih proizvoda kojih na tržištu ima sve više i koji su prilagođeni pojedinim segmentima tržišta. Jedna od inovacija u poslovanju banaka prijašnjih godina su stambeni krediti građanima indeksirani uz tečaj švicarskog franka, što je omogućilo odobravanje stambenih kredita s nominalno nižim kamatnim stopama sve do znatnog porasta švicarskog franka koji je uzrokovao nove potrese u bankovnom i monetarnom sustavu Republike Hrvatske i uzrokovao intervenciju HNB-a i države. Zahvaljujući velikom kreditnom bumu i potražnji građana za kreditima, hrvatski je bankarski sektor dobio epitet najrazvijenijeg u tranzicijskim državama. Do 2008. godine ovakav rast kreditnih plasmana banaka i monetarnih agregata nije utjecao na inflaciju, čime se omogućilo daljnje unapređenje kvalitete kreditnog portfelja. Osim toga, nastavak fiskalne konsolidacije, jačanje bankarskog sektora i sveukupna makroekonomska stabilnost omogućila je blažu monetarnu politiku. Nastankom krize, na hrvatskom bankarskom tržištu, zabilježene su pojave koje su karakteristične i za druge države obuhvaćene krizom. Bilježi se trend pada kredita, posebice kredita namijenjenih stanovništvu te sve veći udio loših kredita. Hrvatsku u navedenim uvjetima krize karakterizira povećanje zaduženja države kod banaka koje su svoja likvidna sredstva ustupala državi, a ne gospodarstvu. Danas su banke razgranale palete usluga koje pružaju: ulažu u stanogradnju (Hypo Alpe-Adria banka bila je vodeća u segmentu ulaganja u stanogradnju), preuzimaju skrbničke poslove sa vrijednosnim papirima, aktivno učestvuju u mirovinskoj reformi, bave se trgovanjima na burzi i leasing poslovima što je do prije cca. 20-tak godina kod nas bilo nepojmljivo jer je nivo bankarskih usluga bio jako nizak. Procjena analitičara Hendrika Bremera iz bečkog ureda Rolanda Bergera je da u cjelini ima previše banaka u Hrvatskoj a premalo usluga. Analitičari uočavaju početne znakove kreditnog

zasićenja, a hrvatskim se bankama zamjera što nemaju alternativnih distribucijskih kanala kao što su:

1. Supermarket bankarstvo koje se pozicionira na prostoru od 8-12 m u velikim trgovačkim centrima gdje bankarski službenici sedam dana u tjednu rade sa strankama u kioscima.
2. Prodajni agenti koji kucaju od vrata do vrata i na kućne adrese donose manje svote novaca mogućim korisnicima a okrenuti su ljudima s nižim prihodima i platežnom moći.
3. Franšize kojima banke drugim partnerima putem distribucijskog kanala prepuštaju prodaju svojih proizvoda na financijskom tržištu.

Može se reći da će daljnji razvoj situacije biti jako zanimljiv što se tiče događanja na Hrvatskom bankarskom tržištu.

LITERATURA

KNJIGE:

- 1.Gregurek,M.,Vidaković,N.: "Bankarsko poslovanje", Visoko učilište EFFECTUS-visoka škola za financije i pravo, Zagreb, 2013.
- 2.Lovrinović,J.,Ivanov,M.: "Monetarna politika", PRIF, Zagreb, 2009.
- 3.Odobašić,S.,Vukičević,M.: "Osnove Financija" Visoka škola za poslovanje i upravljanje „Baltazar Adam Krčelić“, Zaprešić, 2012.
- 4.Mishkin,F.,S.: "Ekonomija novca,bankarstvo i financijska tržišta", MATE d.o.o. Zagreb, 2005.
- 5.Družić, Gordan: "Ekonomski položaj privrede," Ekonomija/Economics, br. 4, 1999., RIFIN, Zagreb, str. 687-723.
- 6.Andrijanić, I.: "Poslovanje na robnim burzama ", Mikrorad, Zagreb, 2004.
- 7.Perišin, I., Šokman, A.: "Monetarno-kreditna politika", Informator, Zagreb, 2002.
- 8.Perišin, Ivo: "Financijski mehanizam i hrvatska zbilja", Barbat, Zagreb, 2000.
- 9.Sirotković, Jakov, Družić, Gordan: "Utjecaj ekonomske politike na hrvatsko gospodarstvo", HAZU i HITTA-CONSULTING, Zagreb 2000.
- 10.Sirotković, Jakov: "Makroekonomska struktura hrvatskog gospodarstva – razvojne mogućnosti i ograničenja", HAZU, Zagreb 2000.
- 11.Babić,M.: Makroekonomija, 15 dopunjeno i izmijenjeno izdanje, Mate d.o.o., Zagreb 2007.g
12. Ekonomski leksikon, Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Masmedija Zagreb, 1995.g, grupa autora

BILTENI I IZVJEŠĆA:

1. Družić Gordan, Bankovni sustav, Ekonomski pregled 2001
2. Družić Gordan , doktor znanosti, izvorni znanstveni rad, članak od 10.04.2001
3. Državni zavod za statistiku: Statistički ljetopis, Zagreb, 2000.
4. Hrvatska narodna banka: Godišnje izvješće za 1993. godinu, Narodna banka Hrvatske, Zagreb, 1994.
5. Hrvatska narodna banka: Godišnje izvješće za 1994. godinu, Narodna banka Hrvatske, Zagreb, 1995.
6. Hrvatska narodna banka: Annual Report 1998., 1999.
7. Hrvatska narodna banka: Bilteni tiskani u razdoblju 1996.-2015. godine
8. Hrvatski fond za privatizaciju: Izvješće o radu Hrvatskog fonda za privatizaciju, 1997.
9. Hrvatski fond za privatizaciju: Rezultati prve faze konsolidacije državnog portfelja, 2000.
10. Ministarstvo financija: Godišnje izvješće Ministarstva financija, 1994.-2000.
11. Ministarstvo financija: Mjesečni statistički prikazi Ministarstva financija, tiskani u razdoblju 1996-2/2001.
12. Odluka o obveznoj rezervi banaka i štedionica u stvarnoj valuti (NN, br. 88/1998.; 7/1999.)
13. Odluka o obveznoj rezervi (NN, br. 94/2000.)
14. ZAP: "Informacija o osnovnim financijskim rezultatima poduzetnika Republike Hrvatske u 1998. godini," Zagreb, lipanj 1999.
15. ZAP: "Informacija o osnovnim financijskim rezultatima poduzetnika Republike Hrvatske u 1999. godini," Zagreb, lipanj 2000.
16. HUB ANALIZA, BROJ 9, veljača 2008

INTERNET:

www.zaba.hr

www.pbz.hr

www.rba.hr

www.erstebank.hr

www.hnb.hr

www.limun.hr

¹ Prof.dr. Željko Rička, Načela bankarskog poslovanja, skripta, web prezentacija
<https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox/158873a2156b0c7e?projector=1>

¹¹ Prof.dr.sc.Vinko Belak, kolegij Suvremeni menadžment web stranica prezentacije
<http://web.efzg.hr/dok/OIM/mdarabos/menad%C5%BEment%205.pdf>,slide 25

¹⁷[http://oliver.efos.hr/~dsajter/PDF/4.\)%20Krizne%20situacije%20u%20bank.%20sustavu%20RH.pdf](http://oliver.efos.hr/~dsajter/PDF/4.)%20Krizne%20situacije%20u%20bank.%20sustavu%20RH.pdf)

¹⁹Objavljeno na internetskoj stranici Hrvatske narodne banke, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/sanacija/o-sanaciji/instrumenti>

³⁵ Izvor <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska.../uloge-i.../financijski-sustav-rh>

POPIS TABLICA:

Tablica 1: Mjere za ozdravljenje hrvatskog bankarstva	28
Tablica 2 : Kretanje broja banaka 1993.-2004.....	32
Tablica 3 : Vlasnička struktura banaka i udio njihove imovine svih banaka.....	45
Tablica 4: Struktura imovine banaka na kraju razdoblja, u milijunima kuna i postocima....	46
Tablica 5: Struktura obveza i kapitala banaka na kraju razdoblja, u milijunima kuna i postocima.....	47
Tablica 6: Struktura imovine stambenih štedionica na kraju razdoblja u milijunima kuna i postocima.....	52

POPIS SLIKA:

Slika 1: Glavne podružnice Zagrebačke banke.....	22
Slika 2: Pridružena društva Zagrebačke banke.....	22
Slika 3: Kronologija stečaja i likvidacija.....	33
Slika 4: Deset kompanija s najvećim gubitkom u 2015.....	38
Slika 5: Banke koje imaju odobrenje za rad.....	40
Slika 6: Štedne banke koje imaju odobrenje za rad.....	41
Slika 7: Stambene štedionice koje imaju odobrenje za rad.....	41
Slika 8: Ostale institucije.....	42
Slika 9: Predstavništva inozemnih banaka.....	42
Slika 10. Banke i štedionice u stečaju.....	43
Slika 11: Banke i štedionice u likvidaciji.....	43
Slika 12: Banke i štedionice koje su izgubile odobrenja za rad, a nisu pokrenule postupak likvidacije.....	44

POPIS NAVODA (CITATA) IZVORA PODATAKA:

¹ Gregurek, M., Vidaković, N.: op. cit. str. 295

⁷ Gregurek, M., Vidaković, N.: op. cit. str. 297

¹⁸ Jankov, Lj.: Problemi banaka, Hrvatska narodna banka, 2000., str. 62.

²⁰ Družić, Gordan, Bankovni sustav, Ekonomski pregled, 52 (3-4) str 294, 2001.

²¹ To se posebno odnosi na banke koje su na hrvatsko bankovno tržište ušle u drugoj polovici 1990-ih, kada su marže u Hrvatskoj bile izuzetno visoke.

²² www.zaba.hr/home/o-nama

²³ www.pbz.hr/hr/o-nama

²⁴ www.rba.hr/o-nama-rba

²⁵ www.otpbanka.hr/hr/o-nama/otp-banka

²⁹ Tako se, primjerice, iz godišnjeg izvještaja Riječke banke za godinu 1997. vidi da je od 245 milijuna kuna kredita građanima 95 milijuna (39%) otpadalo na gotovinske kredite, 59 milijuna (24%) na potrošačke kredite, 54 milijuna (22%) na kredite za kupnju automobila, 37 milijuna na ostale kredite, od čega 29 milijuna (12%) na stambene kredite.

³⁰ Družić, Gordan: Ekonomski položaj privrede, Ekonomija/Economics, br. 4, 1999., RIFIN, Zagreb, str. 687-723. uključujući štedionice

³¹ prof.dr.sc. Zdenko Prohaska, mr.sc. Bojana Olgić Draženović, Stella Suljić dipl.oec., Uloga banaka u recesiji hrvatskog gospodarstva, Uvod, Rad je dio znanstvenog projekta Hrvatska financijska tržišta i institucije u procesu uključivanja u EU, br. – 081 - 0811 403 - 1411 Ministarstva znanosti obrazovanja i športa u RH

³² Nikola Bokan, Lovorka Grgurić, Ivo Krznar, Maroje Lang, Utjecaj financijske krize i reakcija monetarne politike u Hrvatskoj, HNB, Istraživanja 1-25, veljača 2010.

³³ Bokan, N. et al., 2010, str. 7.